

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, С.О. Заїка, О.Ю. Хабло, А.В. Форостяний

**ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
у питаннях і відповідях**

Навчальний посібник

Київ
Видавець
2019

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 18/6-3 від 27.11.2018)*

Автори:

Удалова Л.Д. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ;

Макаров М.А. – доктор юридичних наук, завідувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ;

Заїка С.О. - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ;

Форостяний А.В. - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ;

Хабло О. Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ.

Рецензенти:

Аркуша Л.І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія»;

Чорноус Ю.М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ.

Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, С.О. Заїка, А.В. Форостяний, О.Ю. Хабло
Особливі порядки кримінального провадження у питаннях і відповідях: навч.
посіб. / Л.Д. Удалова, М.А. Макаров, С.О. Заїка, А.В. Форостяний,
О.Ю. Хабло . - Київ: 2019. – с.

У посібнику, який представлений у формі питання-відповідь, на основі Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, інших вітчизняних нормативно-правових актів компактно викладено навчальний матеріал навчальної дисципліни «Особливі порядки кримінального провадження».

Видання розраховане на здобувачів ступеня вищої освіти, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти юридичного профілю, може бути корисним у практичній діяльності працівників органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	7
ПЕРЕДМОВА	8
ПИТАННЯ 1. Особливі порядки кримінального провадження як прояв диференціації кримінальної процесуальної форми	10
ПИТАННЯ 2. Види особливих порядків кримінального провадження	11
ПИТАННЯ 3. Загальна характеристика кримінального провадження на підставі угод.....	13
ПИТАННЯ 4. Угода про примирення: порядок ініціювання, умови укладення та зміст.....	14
ПИТАННЯ 5. Угода про визнання винуватості: порядок ініціювання, умови укладення та зміст	15
ПИТАННЯ 6. Загальні правила укладення угоди про примирення та угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні.....	17
ПИТАННЯ 7. Порядок досудового розслідування та судового провадження на підставі угоди.....	18
ПИТАННЯ 7. Наслідки невиконання угоди.....	20
ПИТАННЯ 8. Загальна характеристика кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.....	23
ПИТАННЯ 9. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення	24
ПИТАННЯ 10. Особливості кримінального провадження, що здійснюється у формі приватного обвинувачення	26
ПИТАННЯ 11. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження	29
ПИТАННЯ 12. Повідомлення про підозру.....	29
ПИТАННЯ 13. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу щодо судді	30
ПИТАННЯ 14. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу щодо народного депутата України	31
ПИТАННЯ 15. Особливості затримання, обрання запобіжного заходу, проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката	35
ПИТАННЯ 16. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.....	36
ПИТАННЯ 17. Інформування державних та інших органів чи службових осіб	36
ПИТАННЯ 18. Суть і значення кримінального провадження щодо неповнолітніх.....	40
ПИТАННЯ 19. Види проваджень щодо неповнолітніх	41

ПИТАННЯ 20. Особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.....	42
ПИТАННЯ 21. Особливості предмета доказування в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.....	44
ПИТАННЯ 22. Участь законного представника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.....	45
ПИТАННЯ 23. Порядок виклику неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого	47
ПИТАННЯ 24. Порядок допиту неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого	47
ПИТАННЯ 25. Порядок застосування до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу.....	48
ПИТАННЯ 26. Особливості судового розгляду щодо неповнолітніх.....	50
ПИТАННЯ 27. Підстави застосування примусових заходів виховного характеру.....	51
ПИТАННЯ 28. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.....	52
ПИТАННЯ 29. Поняття та мета примусових заходів медичного характеру. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру	56
ПИТАННЯ 30. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.....	56
ПИТАННЯ 31. Порядок здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.	57
ПИТАННЯ 32. Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.....	59
ПИТАННЯ 33. Запобіжні заходи до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру.....	59
ПИТАННЯ 34. Психіатрична експертиза	59
ПИТАННЯ 35. Об'єднання і виділення кримінальних проваджень.....	63
Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.....	63
ПИТАННЯ 36. Судовий розгляд щодо особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру.....	63
ПИТАННЯ 37. Ухвала суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.....	64
ПИТАННЯ 38. Види примусових заходів медичного характеру.....	65
ПИТАННЯ 39. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру	66
ПИТАННЯ 40. Відновлення кримінального провадження. Оскарження ухвали суду	69
ПИТАННЯ 41. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження	76

ПИТАННЯ 42. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю	78
ПИТАННЯ 43. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває під прапором або розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні	80
ПИТАННЯ 44. Процесуальні дії під час кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні	81
ПИТАННЯ 45. Строки звернення із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна і законного затримання особи.....	82
ПИТАННЯ 46. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України	83
ПИТАННЯ 47. Загальні положення спеціального досудового розслідування	88
ПИТАННЯ 48. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування	89
ПИТАННЯ 49. Розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.....	89
ПИТАННЯ 50. Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.....	90
ПИТАННЯ 51. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування	91
ПИТАННЯ 52. Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків	94
ПИТАННЯ 53. Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків	94
ПИТАННЯ 54. Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.....	95
ПИТАННЯ 55. Загальні положення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків	99
ПИТАННЯ 56. Розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні....	99
ПИТАННЯ 57. Статус присяжного	102
ПИТАННЯ 58. Список присяжних.....	102
ПИТАННЯ 59. Вимоги до присяжного.....	103
ПИТАННЯ 60. Підстави і порядок увільнення від виконання обов'язків присяжного.....	104
ПИТАННЯ 61. Залучення присяжних до виконання обов'язків у суді.....	105
ПИТАННЯ 62. Гарантії прав присяжних	106
ПИТАННЯ 63. Порядок провадження в суді присяжних	106
ПИТАННЯ 64. Роз'яснення права на суд присяжних	107
ПИТАННЯ 65. Виклик присяжних	107

ПИТАННЯ 66. Права і обов'язки присяжного	108
ПИТАННЯ 67. Відбір присяжних у суді	109
ПИТАННЯ 68. Приведення присяжних до присяги.....	111
ПИТАННЯ 69. Усунення присяжного	111
ПИТАННЯ 70. Порядок наради і голосування в суді присяжних	112
ПИТАННЯ 71. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції	117
ПИТАННЯ 72. Порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності..	117
ПИТАННЯ 73. Порядок здійснення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції	120

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КК України – Кримінальний кодекс України

НАБ України – Національне антикорупційне бюро України

ПЗВХ – примусові заходи виховного характеру

ПЗМХ – примусові заходи медичного характеру

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

гл. – глава

ст. – стаття

п. - пункт

ч. - частина

ПЕРЕДМОВА

Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає єдиний порядок кримінального провадження. Це логічно витікає із засади рівності громадян перед законом і судом, що передбачена статтею 24 Конституції України.

Для забезпечення принципу рівності громадян перед судом найбільш ефективним є створення єдиного стандартизованого порядку кримінального провадження (досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність).

Забезпечення єдиного порядку провадження обумовлюється уніфікацією кримінальної процесуальної форми, як передбаченого кримінальним процесуальним законом порядку здійснення усієї кримінально-процесуальної діяльності.

Особливі порядки кримінального провадження – передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України випадки здійснення процесуальних дій за спеціальною процедурою, що зумовлюється суттєвими обставинами, які впливають на кримінальне провадження.

У посібнику розглядаються такі основні питання як спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень; досудове розслідування кримінальних проступків; кримінальне провадження на підставі угод; кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення; кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб; кримінальне провадження щодо неповнолітніх; кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру; кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю; кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним

знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні; спрощене провадження щодо кримінальних проступків; провадження в суді присяжних.

Навчальний посібник «Особливі порядки кримінального провадження у питаннях і відповідях, підготовлений відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України (станом на 01.01.2019), допоможе здобувачам ступеня вищої освіти бакалавра, магістра під час підготовки до занять та складання заліків чи іспитів із зазначеної навчальної дисципліни.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВИХ ПОРЯДКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

ПИТАННЯ 1. Особливі порядки кримінального провадження як прояв диференціації кримінальної процесуальної форми

У статті (далі за текстом. – ст.) 24 Конституції України задекларований принцип *рівності громадян перед законом і судом*, який передбачає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Для забезпечення цього принципу найбільш ефективним є створення єдиного стандартизованого порядку кримінального провадження, який має назву *уніфікація кримінальної процесуальної форми*.

Разом з тим, у зв'язку з існуванням особливих умов, таких як, наприклад, готовність сторін до компромісу, незначна суспільна небезпека кримінального правопорушення, особливий суб'єкт чи місце вчинення кримінального правопорушення, процесуальний закон допускає провадження, яке відрізняється від звичайного.

У тих випадках, коли провадження здійснюється не за загальною, а за особливою, передбаченою для конкретного випадку процедурою, йдеться про *особливі (диференційовані) форми провадження*.

Диференціація кримінальної процесуальної форми – це така будова кримінального провадження, при якій поряд із звичайним порядком мають місце процесуальні форми, які передбачають як спрощення процедури у нескладних провадженнях, так і її ускладнення – в тих провадженнях, які потребують особливої процесуальної захищеності законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого або інших учасників кримінального провадження.

ПИТАННЯ 2. Види особливих порядків кримінального провадження

У розділі VI Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом. – КПК України) визначені такі **особливі (диференційовані) порядки кримінального провадження:**

- кримінальне провадження на підставі угод (гл. 35 КПК України);
- кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (гл. 36 КПК України);
- кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (гл. 37 КПК України)
- кримінальне провадження щодо неповнолітніх (гл. 38 КПК України)
- кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (гл. 39 КПК України);
- кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (гл. 40 КПК України);
- кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (гл. 41 КПК України).

Окрім цього, *особлива (диференційована) форма кримінального провадження* визначена для:

- спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень (гл. 24 ¹ КПК України);
- досудового розслідування кримінальних проступків (гл. 25 КПК України);
- спрощеного провадження щодо кримінальних проступків (§ 1 гл. 30 КПК України);
- провадження в суді присяжних (§ 2 гл. 30 КПК України);

– досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції (розділ IX¹, КПК України).

Завдяки цим особливим порядкам створюються додаткові гарантії законності щодо дотримання прав людини під час розслідування кримінальних правопорушень та забезпечується можливість застосування спрощеного провадження, коли кримінальне правопорушення не становить великої суспільної небезпеки.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

ПИТАННЯ 3. Загальна характеристика кримінального провадження на підставі угод

Угоди у кримінальному провадженні – це новела КПК України 2012 року. Закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві інституту угод є виконанням Україною вимог Рамкового рішення Ради Європейського Союзу «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» (15.03.2001), де визначено, що кожна країна-учасниця повинна намагатися сприяти медіації в кримінальних справах.

Окрім цього, запровадження угод у кримінальному провадженні сприяє реалізації принципу процесуальної економії та реалізації права потерпілого на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди.

У кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

- 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
- 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (ст. 468 КПК України).

Угода про примирення – це угода між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим), у якій узгоджуються умови відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) у разі вчинення ним дій, спрямованих на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, чи дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які необхідно вчинити на користь потерпілого.

Угода про визнання винуватості – це угода між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим), у якій узгоджуються умови відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) при беззастережному визнанні ним своєї винуватості та залежно від його дій щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою.

ПИТАННЯ 4. Угода про примирення: порядок ініціювання, умови укладення та зміст

Угода про примирення може бути укладена за *ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого*.

Домовленості стосовно угоди про примирення *можуть проводитися*:

- самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим;
- захисником і представником;
- або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (*крім слідчого, прокурора або судді*).

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим **може бути укладена у провадженні щодо**:

- кримінальних проступків;
- злочинів невеликої чи середньої тяжкості;
- у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Не допускається укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи (ч. 3 ст. 469 КПК України).

Слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

В угоді про примирення зазначаються:

- її сторони;
- формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація;
- істотні для відповідного кримінального провадження обставини;
- розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування;

– чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення;

– узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням;

– наслідки укладення та затвердження угоди;

– наслідки невиконання угоди;

– дата її укладення;

– скріплюється підписами сторін (ст. 471 КПК України).

ПИТАННЯ 5. Угода про визнання винуватості: порядок ініціювання, умови укладення та зміст

Угода про визнання винуватості може бути укладена *за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого*.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим **може бути укладена у провадженні щодо:**

– кримінальних проступків;

– злочинів невеликої чи середньої тяжкості;

– тяжких злочинів;

– особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України (далі за текстом. – НАБ України) за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності НАБ України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами;

– особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких *шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам.*

Не допускається укладення угоди про визнання винуватості:

– у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі (крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди);

– у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи (ч. 4 ст. 469 КПК України).

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

– ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;

– характер і тяжкість обвинувачення (підозри);

– наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;

– наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст. 470 КПК України).

В угоді про визнання винуватості зазначаються:

– її сторони;

– формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація;

– істотні для відповідного кримінального провадження обставини;

– беззастережне визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення;

– обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце);

– умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення;

– узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням;

– наслідки укладення та затвердження угоди;

– наслідки невиконання угоди;

– дата її укладення;

– скріплюється підписами сторін (ст. 472 КПК України).

ПИТАННЯ 6. Загальні правила укладення угоди про примирення та угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в *будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку* (ч. 5 ст. 469 КПК України).

Угода про примирення чи угода про визнання винуватості також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається *за участю законних представників і захисників неповнолітніх*.

У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися

як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості вироку (ч. 6 ст. 469 КПК України).

У разі якщо кримінальне провадження здійснюється *щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються* у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

У разі якщо в кримінальному провадженні беруть *участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення*, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими.

У разі якщо в кримінальному провадженні беруть *участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень*, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. (ч. 8 ст. 469 КПК України).

ПИТАННЯ 7. Порядок досудового розслідування та судового провадження на підставі угоди

До моменту підписання сторонами відповідної угоди кримінальне провадження відбувається у загальному порядку.

Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, після виконання процесуальних дій, передбачених ст. 290 КПК України, складений слідчим та затверджений прокурором обвинувальний акт разом із підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду.

Прокурор має право *відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до:*

- отримання висновку експерта;

– завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди (ч. 1 ст. 474 КПК України).

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження.

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і *переходить до розгляду угоди*.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди суд під час судового засідання *повинен з'ясувати* в обвинуваченого, чи цілком він розуміє:

- права, надані йому законом;
- наслідки укладення та затвердження угод;
- характер обвинувачення;
- вид покарання й інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди (частини 4, 5 ст. 474 КПК України).

Негативна відповідь на будь-яке із поставлених запитань зобов'язує суд дати відповідні роз'яснення.

Те ж саме стосується і потерпілого при з'ясуванні судом, чи цілком розуміє він наслідки затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України. Якщо після такого роз'яснення обвинувачений чи потерпілий заперечуватиме проти затвердження угоди, її не може бути затверджено.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є *добровільним*, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. (ч. 6 ст. 474 КПК України).

Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо:

- 1) умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального

правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;

3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

б) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому разі досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку (ч. 7 ст. 474 КПК України).

Повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

Якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання (ч. 1 ст. 475 КПК України).

В апеляційному порядку вирок суду першої інстанції на підставі угоди може бути оскаржено лише сторонами судового провадження (*виняток становить можливість оскарження прокурором вироку на підставі угоди про примирення*) та на підставах, визначених ст. 394 КПК України.

ПИТАННЯ 7. Наслідки невиконання угоди

У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право *звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку.*

Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано *протягом встановлених законом строків давності* притягнення

до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення. (ч. 1 ст. 476 КПК України).

Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

Суд своєю ухвалою *скасовує вирок*, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди.

Наслідком скасування вироку є *призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку*, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування (ч. 3 ст. 476 КПК України).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.

3. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.

4. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод (розглянуто та затверджено на нараді суддів судової палати у кримінальних справах ВСС) 22.01.2014 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/40988_uzagalnennya_sudovoi_praktiki_na_temu_sudova_prktika_zdiysne.html.

5. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.

6. Козаченко В. І. Реалізація засади законності під час укладення угод у кримінальному провадженні України та Німеччини / В. І. Козаченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – Вип. 38. т. 2. – С. 107–110.

7. Комарницька О. Чи є шанс у медіації як перспективної зміни судового розгляду кримінальних справ невеликої та середньої тяжкості / О. Комарницька // Юридичний вісник України. – 2013. – 5–18 січ. (№ 1–2) – С. 18.

8. Лесяк О. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості / О. Лесяк // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 3. – С. 147–155.

9. Мозгова В. Питання вдосконалення застосування до неповнолітніх інституту кримінального провадження на підставі угод./ В. Мозгова, С. Чернов// Вісник прокуратури. – 2015. – № 4. – С.92–102.

10. Нестор Н. В. Запровадження медіації в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нестор Наталія Володимирівна; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – К., 2013. – 19 с.

11. Новак Р. В. Укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальному провадженні / Р. В. Новак // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – № 4. – Т. 7. – С. 30–36.

12. Пушкар П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / П. В. Пушкар. – К. 2005. – 225 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ

ПИТАННЯ 8. Загальна характеристика кримінального провадження у формі приватного обвинувачення

Відповідно до засади диспозитивності сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених КПК України (ч. 1 ст. 26 КПК України). Це положення найбільш повно реалізується у кримінальному провадженні, що здійснюється у формі приватного обвинувачення.

Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких визначено у ч. 1 ст. 477 КПК України.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення є винятком із засади публічності (ст. 25 КПК України), яка передбачає, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення обумовлюється кваліфікацією вчиненого кримінального правопорушення, родинними чи близькими стосунками між потерпілим і особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, заподіянням шкоди конкретній фізичній чи юридичній особі найманим працівником. З врахуванням цих обставин законодавець відніс на розсуд потерпілого вирішувати питання про доцільність кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Складові характеристики сутності провадження у формі приватного обвинувачення:

– стосується кримінальних правопорушень, визначених у ст. 477 КПК України;

– розпочинається лише на підставі заяви потерпілого про вчинення кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України);

– відмова потерпілого чи у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (ч. 4 ст. 26, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України).

ПИТАННЯ 9. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається за наявності встановлених КПК України *підстав та умов*.

Підставою для початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є заява потерпілого про вчинення щодо нього кримінального правопорушення, яка подається до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування. Така заява може бути подана *протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності* за вчинення певного кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України).

У КПК України визначено різні умови, за яких провадження набуває статусу приватного.

Види кримінальних правопорушень та інші умови, за наявності яких провадження має відбуватися у формі приватного обвинувачення, передбачені у ст. 477 КПК України, а саме:

1) у разі вчинення кримінального правопорушення, визначеного п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України (будь-якою особою);

2) у разі вчинення кримінального правопорушення, визначеного п. 2 ч. 1 ст. 477 КПК України, чоловіком (дружиною) потерпілого. Провадження буде мати характер приватного у випадку вчинення кримінального правопорушення проти жінки її чоловіком або навпаки. Чоловік та жінка повинні перебувати у шлюбі. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Сімейного Кодексу України шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану;

3) у разі вчинення кримінального правопорушення, визначеного п. 3 ч. 1 ст. 477 КПК України, особою, яка щодо потерпілого є

- дружиною або чоловіком;
- іншим близьким родичем чи членом сім'ї (п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України);

- найманим працівником, якщо завдано майнової шкоди виключно власності потерпілого. Відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» найманим працівником є фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі та організації, в їх об'єднаннях або у фізичних осіб, які використовують найману працю.

Відповідно до правової позиції Верховного Суду України для визнання кримінального провадження таким, що здійснюється у формі приватного обвинувачення, застереження у статті 477 КПК України щодо обтяжуючих обставин стосується викладених у диспозиції статті Особливої частини Кримінального кодексу України (далі за текстом. - КК України) кваліфікуючих ознак конкретного правопорушення і не поширюється на передбачені ч. 1 ст. 67 КК України обставини, які обтяжують покарання (Постанова від 18.05.2017).

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається на основі загальних правил з врахуванням положень гл. 36 КПК України. Слідчий, прокурор невідкладно, *але не пізніше 24 годин* після подання заяви, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру

досудових розслідувань (далі за текстом. - ЄРДР), розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР (ст. 214 КПК України). Згідно з правилами підслідності визначається орган, який буде здійснювати досудове розслідування, а конкретний слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, – керівником органу досудового розслідування.

Кримінальне провадження може набути статусу приватного і у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді і висловлення потерпілим згоди на подальше підтримання обвинувачення в суді (частини 1–5 ст. 340 КПК України).

ПИТАННЯ 10. Особливості кримінального провадження, що здійснюється у формі приватного обвинувачення

Після реєстрації в ЄРДР заяви про вчинене кримінальне правопорушення кримінальне провадження здійснюється за загальними правилами. Зокрема, проводяться слідчі (розшукові) дії для встановлення обставин, які підлягають доказуванню, застосовуються запобіжні заходи та інші заходи забезпечення кримінального провадження, складається обвинувальний акт, який направляється до суду. Під час судового розгляду обов'язково повинен бути присутній прокурор, який підтримує державне обвинувачення, у присутності учасників судового провадження.

При вирішенні питання про початок кримінального провадження необхідно враховувати, що якщо заява потерпілого буде свідчити про вчинення кримінального правопорушення, яке не відноситься до приватного обвинувачення, то кримінальне провадження буде відбуватися у загальному порядку, передбаченому КПК України.

Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення:

– у провадженнях у формі приватного обвинувачення обов'язок доказування обставин, що відносяться до предмету доказування,

покладається на слідчого, прокурора (ст. 92 КПК України). На потерпілого обов'язок доказування цих обставин покладається у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді (ст. 340 КПК України);

– відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (ч. 4 ст. 26, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України). Така відмова може бути здійснена як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження (абзац 2 ч. 7 ст. 284 КПК України);

– під час досудового розслідування постанову про закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення, приймає прокурор (ч. 4 ст. 284 КПК України);

– відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї (ст. 479 КПК України).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Висновок Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України № 5-79кс(15)17 від 18.05.2017.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7ef56924025506c4c225812900412dde/\\$FILE/5.17.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7ef56924025506c4c225812900412dde/$FILE/5.17.doc).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін. – Х.: Право, 2012. – 664 с.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. – Х.: Фактор, 2013. – 1072 с.

5. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

6. Перепелиця С. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. І. Перепелиця– Харків, 2014. – 201 с.

7. Савицький Д. О. Доказування у справа про злочини приватного обвинувачення: монографія / Д.О. Савицький, О.М. Костовська. – Львів: Каменяр, 2012. – 235 с.

8. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України / І. А. Тітко. – Харків: Право, 2015. – 448 с.

9. Яновська О. Г. Особливості кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О. Г. Яновська // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 242–245.

10. Про приватне обвинувачення // Закон і бізнес. – 2017. – №22 (1320).– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zib.com.ua/ua/print/129002>.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

ПИТАННЯ 11. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження

Особливий порядок кримінального провадження застосовується стосовно:

- 1) народного депутата України;
- 2) судді, судді Конституційного Суду України, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 3) кандидата у Президенти України;
- 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Голови, іншого члена Рахункової палати;
- 6) депутата місцевої ради;
- 7) адвоката;
- 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- 9) Директора та працівників НАБ України;
- 10) члена Національного агентства з питань запобігання корупції.

ПИТАННЯ 12. Повідомлення про підозру

Письмове повідомлення про підозру здійснюється:

- 1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень;
- 2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому

члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, члену Національного агентства з питань запобігання корупції – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора);

3) судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України – Генеральним прокурором або його заступником;

4) Генеральному прокурору – заступником Генерального прокурора.

ПИТАННЯ 13. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу щодо судді

Затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя.

Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;

2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута.

ПИТАННЯ 14. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу щодо народного депутата України

Притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України.

Обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Відповідно до ч. 3 ст. 80 Конституції України Верховна Рада надає згоду на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата.

Подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата ініціюється

прокурором. При цьому щодо кожного виду запобіжного заходу подається окреме подання. Подання щодо народного депутата повинно бути підтримано і внесено до Верховної Ради *Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора)*.

Подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата повинно бути вмотивованим і достатнім, містити конкретні факти і докази, що підтверджують факт вчинення зазначеною в поданні особою суспільно небезпечного діяння, визначеного КК України. У поданні про затримання чи арешт повинно бути чітке обґрунтування необхідності затримання чи арешту.

Подання, що не відповідає вимогам, Голова Верховної Ради України повертає Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора), про що повідомляє Верховну Раду на найближчому пленарному засіданні Верховної Ради.

Голова Верховної Ради України пропонує народному депутату, щодо якого внесено подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, *подати протягом п'яти днів* письмові пояснення комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, і доручає зазначеному комітету надати висновок щодо подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата згідно із законом.

Комітет, якому доручено надати висновок щодо питання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, відповідно до закону визначає достатність, законність і обґрунтованість подання, законність одержання доказів, зазначених у поданні, і встановлює наявність відповідних скарг. Підготовку цього питання комітет здійснює *у терміновому порядку, але в строк не більш як 20 днів*. На засідання комітету запрошується особа, щодо якої внесено подання. Відсутність зазначеної запрошеної особи на засіданні відповідного комітету

без поважних причин не є перешкодою для розгляду питання і прийняття рішення комітетом.

У засіданнях комітету бере участь Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора).

Комітет у разі необхідності може витребувати додаткові матеріали кримінального провадження, заслухати пояснення осіб за клопотанням особи, щодо якої внесено подання.

У разі відсутності достатніх доказів щодо обґрунтування подання Голова Верховної Ради України має право повернути його разом із вмотивованим висновком комітету Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора) з пропозицією подати додаткові обґрунтування. У такому випадку комітет зупиняє перевірку, про що повідомляється Голова Верховної Ради України, який інформує про це Верховну Раду.

Комітет залишає подання без розгляду до дня надходження до комітету матеріалів, які ним вимагаються, або вмотивованої відповіді.

Верховна Рада розглядає на пленарному засіданні внесені подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата у визначений нею день, але не пізніше семи днів з дня подання відповідного висновку комітетом.

Розгляд питання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт починається з інформації головуєчого на пленарному засіданні Верховної Ради України про подання, що надійшло, проведеної роботи щодо підготовки висновку комітету, до предмета відання якого належить підготовка висновку щодо внесеного подання. Головуючий на пленарному засіданні оголошує подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата.

Після оголошення подання головуєчий на пленарному засіданні *надає слово до 30 хвилин:*

1) Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора) для відповідей на запитання представників депутатських фракцій (депутатських груп), народних депутатів;

2) народному депутату, щодо якого внесено подання, для пояснення.

Якщо на пленарному засіданні Верховної Ради буде встановлено, що особа, стосовно якої внесено подання, відмовляється від дачі пояснень, Верховна Рада розглядає питання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт без її пояснень.

Висновок комітету оголошує його голова або визначений комітетом представник комітету.

Обговорення питання здійснюється за процедурою повного обговорення (стаття 30 цього Регламенту).

Головуючий на пленарному засіданні відповідно до подання ставить на голосування питання про надання згоди на:

- 1) притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата;
- 2) затримання народного депутата;
- 3) арешт народного депутата.

Рішення про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт Верховна Рада *приймає відкритим поіменним голосуванням більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу*, яке оформляється постановою Верховної Ради. Рішення Верховної Ради про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт не переглядаються, крім випадку виявлення обставин, що не були відомі Верховній Раді під час розгляду відповідного подання.

Про прийняте рішення Голова Верховної Ради України негайно повідомляє Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора).

ПИТАННЯ 15. Особливості затримання, обрання запобіжного заходу, проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката

Орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, *зобов'язані негайно* повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону.

У разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження.

Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону. Для забезпечення його участі службова особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії.

З метою забезпечення дотримання вимог закону щодо адвокатської таємниці під час проведення зазначених процесуальних дій представнику ради адвокатів регіону надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що зазначаються у протоколі.

Неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії.

ПИТАННЯ 16. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду.

ПИТАННЯ 17. Інформування державних та інших органів чи службових осіб

Про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються:

- 1) щодо адвокатів – відповідні органи адвокатського самоврядування;
- 2) щодо інших категорій осіб, передбачених ст. 480 КПК України, – органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. – Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України зі змінами та доповненнями станом на 1 березня 2018 року.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. / Україна. Закони. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 174 с.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року // Офіційний вісник України від 07.11.2014. – № 87. – Ст. 2471.
7. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року // Голос України. – 16.06.2016.
9. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року // Голос України. – 04.01.2016. - № 1.
10. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року // Голос України – 23.12.1992.
11. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Голос України. – 17.02.2010. – № 28.
12. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року // Голос України – 15.06.2011. – № 107.
13. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року // Голос України. – 20.01.1998.
14. Кримінальний процес: альбом схем (загальна та особлива частини) [текст] навч. Посіб. 2-ге вид., доп. і переробл. / С.В. Петков, Я.О. Васильчук, Л.А. Гарбовський, А.В. Григоренко [та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 736 с.
15. Аскеров С.С. Особый порядок уголовного производства в отношении народных депутатов Украины / С.С. Аскеров // Закон и жизнь. – 2015. – № 1/2. – С. 12–15.
16. Аскеров С.С. Кримінальне провадження щодо Голови Рахункової палати та членів Рахункової палати / С.С. Аскеров // Порівняльно–аналітичне

право. – 2014. – №7. – С. 165–168. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/7_2014/49.pdf.

17. Аскеров С.С. Кримінальне провадження щодо Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України / С.С. Аскеров // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія юриспруденція. – 2015. – № 14. – Том 2. – С. 117–120.

18. Аскеров С.С. Особливий порядок кримінального провадження щодо депутатів місцевих рад / С.С. Аскеров // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 6–1. Том 4. – 2014. – С. 19–23.

19. Аскеров С.С. Особливий порядок кримінального провадження щодо кандидата на пост Президента України / С.С. Аскеров // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 1. – С. 190–193. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/1_2015/51.pdf.

20. Аскеров С.С. Особливості кримінального провадження щодо члена Національного агентства з питань запобігання корупції / С.С. Аскеров // Порівняльно–аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 218–220. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/2_2015/66.pdf.

21. Аскеров С.С. Порядок кримінального провадження щодо Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / С.С. Аскеров // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія юриспруденція. – 2014. – № 10–2. – Том 2. – С. 126–129.

22. Комарницька О. Вручення прокурором повідомлення про підозру окремим категоріям осіб / О. Комарницька, В. Мазур // Вісник прокуратури. – 2015. – № 11. – С. 78–90.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України: [науково-практичний коментар] : у 2 томах / [С.М. Блажівський, Ю.М. Грошевой, Ю.М. Дьомін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т.2. – 664 с.

24. Кузьмічова Є.В. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб / Є.В. Кузьмічова / Юридична наука – 2014. – № 8. – С.107–116.

25. Удалова Л.Д., Доросінська Г.М. Порушення та розслідування кримінальної справи щодо депутата місцевої ради: монографія. – К.: КНТ, 2011. – 144 с.

26. Цюприк І.В., Алексєєва–Процюк Д.О. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо деяких категорій осіб / І.В. Цюприк, Д.О. Алексєєва–Процюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ – 2016. – № 1. – С.157–171

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

ПИТАННЯ 18. Суть і значення кримінального провадження щодо неповнолітніх

Відповідно до КПК України:

- *малолітня особа* – дитина до досягнення нею *чотирнадцяти* років;
- *неповнолітня особа* – малолітня особа, а також дитина у віці від *чотирнадцяти до вісімнадцяти років* (пункти 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Календарного віку особа *досягає у день свого народження у 00 годин 01 хвилину* поточної доби.

За загальним правилом кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося *шістнадцять років* (ч. 1 ст. 22 КК України). Неповнолітні у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності лише за вчинення злочинів, перелік яких визначений у ч. 2 ст. 22 КК України. Якщо особа не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, але досягла 11 річного віку і вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, до неї можуть застосовуватися примусові заходи виховного характеру (далі за текстом. – ПЗВХ), передбачені ч. 2 ст. 105 КК України.

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України з урахуванням особливостей, передбачених гл. 38 КПК України.

Особливий правовий режим щодо неповнолітніх є загальновизнаним і визначений у:

- ч. 4 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), де вказано, що стосовно неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню;

– Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаннях Націй щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила» 1985 р.), де вказано, що кримінальні провадження щодо неповнолітніх мають здійснюватися швидко і без будь-яких затримок; особи, які ведуть ці провадження, повинні мати відповідну кваліфікацію; необхідно поважати право неповнолітнього на конфіденційність, щоб уникнути заподіяння шкоди через непотрібну гласність; передбачена можливість закриття провадження за nereабілітуючими підставами для того, щоб обмежити негативні наслідки судового розгляду і вироку; при виборі запобіжних заходів слід виходити з принципу мінімальної достатності; передбачено створення спеціалізованих судів у справах неповнолітніх;

– Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Конвенції про права дитини (1989 р.), Правилах Організації Об'єднаних Націй, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.), Європейській конвенції про здійснення прав дітей (1996 р.), у Керівних принципах Організації Об'єднаннях Націй з попередження злочинності серед неповнолітніх (1990 р.).

ПИТАННЯ 19. Види проваджень щодо неповнолітніх

У КПК України передбачені такі *види кримінальних проваджень щодо неповнолітніх залежно від їх віку*:

1) якщо особа на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не досягла 11 років, кримінальне провадження у разі його початку підлягає закриттю (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України);

2) щодо неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечне діяння після досягнення 11 річного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вирішується питання про застосування ПЗВХ. Досудове розслідування та судове провадження відбувається відповідно до положень § 2 гл. 38 КПК України (статті 498–502) з урахуванням загальних

правил кримінального провадження щодо неповнолітніх, зазначених в § 1 гл. 38 КПК України;

3) щодо кримінальних правопорушень, вчинених особами, які досягли віку, з якого можлива кримінальна відповідальність, але не досягли 18 річного віку, кримінальне провадження здійснюється за загальними правилами КПК України з урахуванням норм § 1 гл. 38 КПК України (статті 484–497).

ПИТАННЯ 20. Особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України. з урахуванням *особливостей, передбачених гл. 38 КПК України:*

1) провадження здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх (ч. 2 ст. 484, ч. 1 ст. 499 КПК України);

2) якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме цього кримінального провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування з додержанням вимог ст. 217 КПК України (ст. 494 КПК України);

3) визначено додатковий предмет доказування. Крім обставин, передбачених ст. 91 КПК України, підлягають встановленню також обставини, визначені в ст. 485 КПК України.

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо застосування до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, ПЗВХ з'ясовуються обставини вчинення суспільно небезпечного діяння та особа неповнолітнього (ч. 2 ст. 499 КПК України);

4) кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за участю:

– захисника – обов'язкова його участь (пункти 1, 2 ч. 2 ст. 52, ч. 3 ст. 499 КПК України);

– батьків або інших законних представників (ст. 488 КПК України);

– при допиті – педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря (ст. 226, ч. 1 ст. 491 КПК України);

– у судовому розгляді – представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції (ст. 496 КПК України);

5) особливий порядок повідомлення чи виклику неповнолітніх – через його батьків або інших законних представників (ст. 489 КПК України);

6) може застосовуватися спеціальний запобіжний захід – передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ст. 493 КПК України);

7) до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння після досягнення 11 річного віку до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, – може застосовуватися спеціальний вид заходів забезпечення кримінального провадження – поміщення у приймальник-розподільник для дітей на строк до 30 днів (ч. 4 ст. 499 КПК України);

8) досудове розслідування може закінчуватися направленням до суду клопотання про застосування до неповнолітнього ПЗВХ (ст. 497, ч. 5 ст. 499 КПК України);

9) розгляд кримінального провадження щодо неповнолітньої особи здійснюються суддею, уповноваженою згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх.

Вказані особливості мають значення додаткових гарантій, що забезпечують захист прав і законних інтересів неповнолітньої особи щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

ПИТАННЯ 21. Особливості предмета доказування в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх

Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, визначені в ч. 1 ст. 91 КПК України.

Окрім цього, у ст. 485 КПК України закріплено додатковий предмет доказування, який необхідно встановити під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, а саме:

1) *повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього:*

– його вік (число, місяць, рік народження);

– стан здоров'я та рівень розвитку;

– інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру;

– за наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається *комплексна психолого-психіатрична експертиза*.

Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена *психологічна експертиза* (ст. 486 КПК України);

2) *ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;*

3) *умови життя та виховання неповнолітнього.*

З'ясуванню підлягають:

– склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

– обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

– зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою (ст. 487 КПК України);

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Обставини, передбачені ст. 485 КПК України, з'ясовуються й за умови, що на час провадження досудового розслідування чи судового провадження неповнолітній досяг вісімнадцяти років.

ПИТАННЯ 22. Участь законного представника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого (ч. 1 ст. 488 КПК України).

Як законні представники неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого допускаються:

- батьки (усиновлювачі);
- опікуни чи піклувальники особи;
- інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї;

– представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній (частини 1, 2 ст. 44 КПК України).

Перелік осіб, які можуть бути віднесені до близьких родичів та членів сім'ї, визначений у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Зокрема, *близькі родичі та члени сім'ї* – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Про залучення законного представника слідчий, прокурор *вносить постанову*, а *слідчий суддя, суд* – *постановляє ухвалу*, копія якої вручається законному представнику. Законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена представнику (частини 3, 5 ст. 44 КПК України).

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим або обмежується його участь у виконанні окремих процесуальних чи судових дій (ч. 3 ст. 488 КПК України). Це може бути у разі, якщо законний представник вчиняє проти неповнолітнього протиправні дії; є співучасником вчинення кримінального правопорушення; дії законного представника стали причиною або сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення тощо.

ПИТАННЯ 23. Порядок виклику неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом *через його батьків або інших законних представників*, яким вручається повістка про виклик (ч. 4 ст. 135, ст. 489 КПК України).

Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження (ст. 489 КПК України). Такими обставинами, наприклад, може бути встановлення даних про те, що батьки не забезпечать з'явлення неповнолітнього за викликом, через намагання зашкодити встановленню обставин кримінального правопорушення, у разі відсутності у неповнолітнього батьків.

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення.

ПИТАННЯ 24. Порядок допиту неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого

Допит неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого провадиться за загальними правилами, передбаченими статтями 223, 224, 351 КПК України, з урахуванням особливостей, зазначених у статтях 226, 227, 490, 491 КПК України.

Допит неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого проводиться *у присутності*:

- захисника;
- законного представника;
- педагога або психолога;
- за необхідності – лікаря.

Участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря допомагає встановити психологічний контакт з неповнолітнім, сформулювати питання, отримати рекомендації з приводу подальшого проведення процесуальної дії, зберегти та підтримати емоційну рівновагу особи.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися *без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.*

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право заперечувати проти запитань та ставити запитання неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому. Слідчий, прокурор вправі відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесено до протоколу (статті 490–491 КПК України).

ПИТАННЯ 25. Порядок застосування до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу

За наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 177 КПК України, до неповнолітнього з урахуванням його *вікових та психологічних особливостей*, роду занять може бути застосовано *один із запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК України* (ч. 1 ст. 492 КПК України).

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у *вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину*, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК України.

У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана *негайно повідомити про це* його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування (ч. 2 ст. 213 КПК України).

До неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених як запобіжний захід може застосовуватися *передання їх під нагляд батьків, опікунів чи*

підклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання під нагляд адміністрації цієї установи. Цей запобіжний захід полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити:

- прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду;
- а також його належну поведінку.

Передання під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, підклувальники, адміністрація дитячої установи *попереджаються:*

- про характер підозри чи обвинувачення неповнолітнього;
- про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання.

При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і підклувальників накладається *грошове стягнення* від 2 до 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Питання передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, підклувальників або адміністрації дитячої установи *розглядається:*

- за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу;
- за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу (статті 492, 493 КПК України).

ПИТАННЯ 26. Особливості судового розгляду щодо неповнолітніх

Судовий розгляд щодо неповнолітнього відбувається за загальними правилами гл. 28 КПК України з урахуванням особливостей, передбачених положеннями § 1 гл. 38 КПК України, зокрема:

– кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи має бути здійснено *невідкладно і розглянуто в суді першочергово* (ч. 4 ст. 28 КПК України);

– розгляд кримінального провадження щодо неповнолітньої особи здійснюються *суддею, уповноваженою на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх*. Такі судді (суддя) обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду *на строк не більше 3 років і можуть бути переобрані повторно*. Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі *стажем роботи суддею не менше 10 років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями* (частини 3–7 ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Встановлений порядок розповсюджується і на розгляд кримінального провадження в апеляційному чи касаційному порядку. У разі якщо кримінальне провадження має здійснюватися судом колегіально, *головуючим під час судового розгляду може бути лише суддя, уповноважена на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх* (ч. 14 ст. 31 КПК України);

– до суду *викликаються законні представники неповнолітнього обвинуваченого, але їх неявка не зупиняє судового провадження*. Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності можуть бути допитані як свідки (ч. 2 ст. 488 КПК України);

– про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого суд *повідомляє відповідну службу у справах дітей та*

уповноважений підрозділ органів Національної поліції. Суд має право також викликати в судове засідання представників цих установ. Представники цих установ мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання (ст. 496 КПК України);

– враховуючи особливості психіки неповнолітнього, суд, вислухавши думку прокурора, захисника і законного представника неповнолітнього обвинуваченого, має право своєю ухвалою *видалити його із залу судового засідання на час дослідження обставин, що можуть негативно вплинути на нього. Після повернення неповнолітнього обвинуваченого* головуєчий знайомить його з результатами дослідження обставин, проведеного за його відсутності, і надає йому можливість поставити запитання особам, які були допитані за його відсутності (ст. 495 КПК України).

ПИТАННЯ 27. Підстави застосування примусових заходів виховного характеру

До неповнолітніх ПЗВХ можуть застосовуватися у *таких випадках:*

1) якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про *можливість виправлення без застосування кримінального покарання* неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше:

- кримінального проступку;
- злочину невеликої тяжкості;
- необережного злочину середньої тяжкості.

У такому разі прокурор складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого ПЗВХ і надсилає його до суду за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують (ст. 497 КПК України).

2) до особи, яка після досягнення 11 річного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

У такому разі кримінальне провадження здійснюється відповідно до вимог статей 498–502 КПК України.

Згідно з положеннями ст. 105 КК України ПЗВХ є:

- застереження;
- обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- покладення на неповнолітнього, який досяг 15 річного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
- направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує 3 роки.

ПИТАННЯ 28. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗВХ поряд із загальними правилами, передбаченими КПК України, застосовуються положення, визначені § 1, 2 гл. 38 КПК України.

Особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗВХ:

– здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх;

– проводяться необхідні процесуальні дії для з'ясування *обставин вчинення суспільно небезпечного діяння та особи неповнолітнього*;

– участь *захисника* є обов'язковою – з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою (п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК України);

– може застосовуватися *поміщення у приймальник-розподільник для дітей на строк до 30 днів* – до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад 5 років. Строк тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей *може бути продовжено ще на строк до 30 днів*. Питання скасування чи продовження строку тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей вирішується в порядку, передбаченому для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою відповідно (ч. 4 ст. 499 КПК України);

– за відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене слідчим або самостійно *складає клопотання про застосування до неповнолітнього ПЗВХ* і надсилає його до суду (ст. 499 КПК України).

Судовий розгляд щодо неповнолітнього відбувається за загальними правилами гл. 28 КПК України з урахуванням особливостей, передбачених положеннями § 1, 2 гл. 38 КПК України. Зокрема, *судовий розгляд щодо вирішення питання про застосування ПЗВХ здійснюється в судовому засіданні за участю* прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, якщо вони з'явилися або були викликані в судове засідання (ч. 1 ст. 500 КПК України).

Судовий розгляд завершується постановленням ухвали:

– про застосування ПЗВХ;

– про відмову в їх застосуванні (ст. 501 КПК України).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_211.

3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 9 червня 2013 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>.

4. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 року № 223-1134/0/4-13. – Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.

5. Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 січня 2017 №223-66/0/4-17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604-17_pro_praktiku_zdiysnennya_.html.

6. Вакуленко О.Ф. Проблеми застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх / О.Ф. Вакуленко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. –2015. – №1. – С. 91–99.

7. Герасимчук Л. Деякі аспекти застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх / Л. Герасимчук // Юридична Україна. – 2011. – № 10. – С. 77–82.

8. Зеленський С.М., Назаренко С.П., Письменний Д.П. Провадження у справах дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності: Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2012. – 160 с.

9. Кокошко М. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх / М. Кокошко / Науковий часопис Національної академії прокуратури України – 2016. – № 2. – С. 10–18.

10. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх: наук.-практ. посіб. / За ред. Ю. Г. Севрука, А. В. Столітнього. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. – 172 с.

11. Кучеріна І. Г. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх в Україні: наук.-практ. посіб. / І.Г. Кучеріна, Г.В. Попов, Я.М. Шевченко, Г.В. Щербакова, К.І. Грейдіна. – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – 232 с.

12. Мозгова В. Питання вдосконалення застосування до неповнолітніх інституту кримінального провадження на підставі угод. / В. Мозгова, С. Чернов // Вісник прокуратури. – 2015. – №4. – С.92–102.

13. Сичук О. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру / Олена Сичук // Вісник прокуратури. – 2010. – № 10. – С. 54–58.

14. Юхно О. О. Генезис визначення понять «малолітній» та «неповнолітній» у кримінальному судочинстві України / О. О. Юхно // Вісник. – Х., 2012. – № 1 (56). – С. 168–174.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

ПИТАННЯ 29. Поняття та мета примусових заходів медичного характеру. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру

Відповідно до статті 92 КК України **примусовими заходами медичного характеру** (далі за текстом. – ПЗМХ) є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов’язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь.

Стаття 93 КК України визначає, що ПЗМХ можуть бути застосовані судом до осіб:

- 1) які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння;
- 2) які вчинили у стані обмеженої осудності злочини;
- 3) які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання.

ПИТАННЯ 30. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Стаття 503 КПК України визначає, що кримінальне провадження щодо застосування ПЗМХ, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

- 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;
- 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Частина 2 ст. 503 КПК України передбачає, що якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування ПЗМХ, слідчий, *прокурор вносить постанову* про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України.

Кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого у стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вчинених дій. При цьому *не враховуються* попередня судимість, факт вчинення раніше кримінального правопорушення, за який особу звільнено від відповідальності або покарання, факт застосування до неї примусових заходів медичного характеру. ПЗМХ застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними (ч.ч. 3 та 4 ст. 503 КПК України).

ПИТАННЯ 31. Порядок здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Відповідно до ст. 504 КПК України досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ здійснюється слідчим згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України, з урахуванням положень гл. 39 КПК України.

Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у стані обмеженої осудності, здійснюється слідчим згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України. Суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування ПЗМХ.

Під час досудового розслідування згідно з ст. 505 КПК України у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ встановлюються:

1) час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення;

2) вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення цією особою;

3) наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування;

4) поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення і після нього;

5) небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою;

6) характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним правопорушенням.

7) обставини, що підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, в тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення.

ПИТАННЯ 32. Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Стаття 506 КПК України передбачає, що особа, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ або вирішувалося питання про їх застосування, користується *правами підозрюваного та обвинуваченого* в обов'язі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника.

Відповідно до ст. ст. 52, 507 КПК України у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ *участь захисника є обов'язковою*.

ПИТАННЯ 33. Запобіжні заходи до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру

До особи, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом наступні *запобіжні заходи* (ст. 508 КПК України):

- 1) передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї із обов'язковим лікарським наглядом;
- 2) поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Передбачені ч. 1 ст. 508 КПК України запобіжні заходи застосовуються судом до особи з *моменту встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби*.

Застосування передбачених запобіжних заходів здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України.

ПИТАННЯ 34. Психіатрична експертиза

Відповідно до ст. 509 КПК України слідчий, прокурор зобов'язані звернутися з клопотанням до слідчого судді щодо залучення експерта

(експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними.

Такими обставинами, зокрема, є:

1) наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання;

2) поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

У разі необхідності здійснення тривалого спостереження та дослідження особи може бути проведена стаціонарна психіатрична експертиза, для чого така особа направляється до відповідного медичного закладу *на строк не більше двох місяців*.

Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування - *ухвалою слідчого судді* за клопотанням сторони кримінального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу, а під час судового провадження - *ухвалою суду*.

Ухвала слідчого судді про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмова у такому направленні *може бути оскаржена* в апеляційному порядку.

За процесуальними ознаками психіатрична експертиза може бути первинною, повторною, додатковою.

За організаційними ознаками психіатрична експертиза може бути одноосібною та комісійною.

Предметом психіатрична експертиза є психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу. Психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу визначається з метою надання відповіді на запитання, поставлені особою або органом, яка (який) залучила(в) експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Організаційне, матеріально-технічне забезпечення виконання психіатричної експертизи, контроль за своєчасним її проведенням та дотриманням експертами чинного законодавства про судову експертизу покладаються на керівника експертної установи.

Кількісний склад експертів (одноособовий або комісійний) щодо конкретної психіатричної експертизи встановлюється особою або органом, яка (який) залучила(в) експерта, або слідчим суддею чи судом, який призначив експертизу. Якщо це не зазначено, його встановлює керівник експертної установи.

Керівник експертної установи розглядає отримані матеріали та у разі, якщо вони оформлені з порушеннями, що виключають можливість організації проведення психіатричної експертизи, *в одноденний строк у письмовій формі* повідомляє про це орган (особу), який (яка) призначив(ла) психіатричну експертизу (залучив(ла) експерта), та повертає матеріали, надані для проведення психіатричної експертизи, для прийняття подальших процесуальних рішень.

У разі призначення комісійної психіатричної експертизи або доручення керівника установи про проведення психіатричної експертизи декільком експертам експерт, призначений провідним експертом, не має переваг перед іншими під час вирішення поставлених питань.

За потреби отримати додаткові матеріали експерт подає клопотання про надання йому додаткових матеріалів та повертає органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), матеріали, надані для проведення експертизи.

Проводячи амбулаторну та стаціонарну психіатричну експертизу, експерт за потреби залучає психолога.

Строк проведення амбулаторної психіатричної експертизи становить *до 30 робочих днів* з дати отримання всіх необхідних матеріалів. Залежно від ступеня складності експертизи і обсягу її об'єктів, поданих на дослідження, цей строк може бути продовжено з інформуванням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) та за клопотанням якого (якої) експерт був залучений.

Стаціонарна експертиза проводиться в експертній установі на підставі відповідного процесуального документа про призначення психіатричної експертизи. Стаціонарна психіатрична експертиза проводиться в експертній установі з окремим утриманням осіб, яких тримають і не тримають під вартою.

Строк проведення стаціонарної психіатричної експертизи становить *до двох місяців*, якщо коротший строк не встановлено ухвалою слідчого судді або суду.

Тримання осіб, узятих під варту, та розміщення осіб, які перебувають на стаціонарній психіатричній експертизі, здійснюються відповідно до Закону України «Про попереднє ув'язнення» з урахуванням їх психічного стану, ступеня суспільної небезпечності.

Упродовж 5 робочих днів після складання висновку експерта матеріали, які було надано для проведення психіатричної експертизи, повертають органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) та за клопотанням якого (якої) експерт був залучений, разом з висновком експерта.

ПИТАННЯ 35. Об'єднання і виділення кримінальних проваджень. Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Стаття 510 КПК України передбачає, що кримінальне провадження, яке здійснюється у загальному порядку, передбаченому КПК України, і кримінальне провадження щодо застосування ПЗМХ можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження за наявності підстав, передбачених КПК України.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ *закінчується* закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування ПЗМХ.

Про закриття кримінального провадження прокурор приймає *постанову*, яка може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК України. Постанова про закриття кримінального провадження надсилається до місцевих органів охорони здоров'я.

Прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування ПЗМХ і надсилає його суду в порядку, передбаченому КПК України (ст. 511 КПК України).

ПИТАННЯ 36. Судовий розгляд щодо особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру

Судовий розгляд здійснюється *одноособово* суддею в судовому засіданні *за участю* прокурора, законного представника та захисника згідно із загальними правилами КПК України. Участь особи, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ не є обов'язковою і може мати місце, якщо цьому не перешкоджає характер розладу психічної діяльності чи її психічного захворювання.

Судовий розгляд *завершується* постановленням ухвали про застосування ПЗМХ або про відмову в їх застосуванні.

У разі об'єднання в одне провадження кримінального провадження, яке здійснюється у загальному порядку, передбаченому КПК України, та кримінального провадження щодо застосування ПЗМХ, вони розглядаються в судовому засіданні в одному кримінальному провадженні з додержанням вимог КПК України. Після закінчення судового розгляду суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку щодо обвинуваченого та ухвали щодо застосування ПЗМХ України (ст. 512 КПК України).

ПИТАННЯ 37. Ухвала суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Під час постановлення ухвали про застосування ПЗМХ суд з'ясовує такі питання:

- 1) чи мало місце суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення;
- 2) чи вчинено це суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення особою;
- 3) чи вчинила ця особа суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення у стані неосудності;
- 4) чи не захворіла ця особа після вчинення кримінального правопорушення на психічну хворобу, яка виключає застосування покарання;
- 5) чи слід застосовувати до цієї особи примусові заходи медичного характеру і якщо слід, то які.

Визнавши доведеним, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності або після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу, яка виключає можливість застосування покарання, суд *постановляє ухвалу про застосування ПЗМХ.*

Встановивши, що суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення не було вчинено або вчинено іншою особою, а також якщо не доведено, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння, кримінальне

правопорушення, *суд постановляє ухвалу про відмову в застосуванні ПЗМХ та закриває кримінальне провадження.*

Якщо буде встановлено, що суспільно небезпечне діяння особа вчинила у стані неосудності, а на момент судового розгляду видужала або внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в застосуванні ПЗМХ, *суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження щодо ПЗМХ.*

Кримінальне провадження щодо застосування ПЗМХ може бути закрито судом, якщо неосудність особи на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не була встановлена, а так само в разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу. У такому разі після закриття судом кримінального провадження щодо застосування ПЗМХ *прокурор повинен розпочати кримінальне провадження в загальному порядку.*

ПИТАННЯ 38. Види примусових заходів медичного характеру

Відповідно до ст. 94 КК України, залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб, **суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру:**

- 1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 2) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом;
- 3) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом;
- 4) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом.

Надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку може бути застосоване судом стосовно особи, яка страждає на психічні розлади і вчинила суспільно небезпечне діяння, якщо особа за станом свого

психічного здоров'я не потребує госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги.

Госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який за своїм психічним станом і характером вчиненого суспільно небезпечного діяння потребує тримання у закладі з надання психіатричної допомоги і лікування у примусовому порядку.

Госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленним наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, не пов'язане з посяганням на життя інших осіб, і за своїм психічним станом не становить загрози для суспільства, але потребує тримання у закладі з надання психіатричної допомоги та лікування в умовах посиленого нагляду.

Госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, пов'язане з посяганням на життя інших осіб, а також щодо психічно хворого, який за своїм психічним станом і характером вчиненого суспільно небезпечного діяння становить особливу небезпеку для суспільства і потребує тримання у закладі з надання психіатричної допомоги та лікування в умовах суворого нагляду.

Якщо не буде визнано за необхідне застосування до психічно хворого ПЗМХ, а також у разі припинення застосування таких заходів, суд може передати його на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом.

ПИТАННЯ 39. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру

Відповідно до ст. 514 КПК України продовження, зміна або припинення застосування ПЗМХ здійснюється на підставі ухвали суду, в

межах територіальної юрисдикції якого застосовується цей захід чи відбувається лікування.

Зміна або припинення застосування ПЗМХ здійснюється, якщо особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, видужала або якщо внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в раніше застосовуваних заходах медичного характеру.

Розгляд питання про продовження, зміну чи припинення застосування судом ПЗМХ здійснюється *за письмовою заявою представника закладу з надання психіатричної допомоги* (лікаря-психіатра), де тримається дана особа. *До заяви додається* висновок комісії лікарів-психіатрів, що обґрунтовує необхідність продовження, зміни або припинення застосування таких примусових заходів.

Розгляд питання про зміну чи припинення застосування судом ПЗМХ може також здійснюватися за письмовою заявою особи, до якої застосовуються ПЗМХ, або її захисника чи законного представника у разі, якщо така особа за своїм станом здоров'я не може усвідомлювати свої дії (бездіяльність) чи керувати ними, в тому числі не може усвідомлено подати до суду відповідну заяву. *До заяви додається* висновок комісії лікарів-психіатрів закладу, в якому особі надається психіатрична допомога, або, у разі наявності, висновок обраного особою незалежного лікаря-психіатра.

Відповідно до ч. 2 ст. 95 КК України особи, до яких застосовані ПЗМХ, підлягають огляду комісією лікарів-психіатрів *не рідше одного разу на 6 місяців* для вирішення питання про наявність підстав для звернення до суду із заявою про припинення або про зміну застосування такого заходу.

У разі відсутності підстав для припинення або зміни застосування ПЗМХ представник закладу з надання психіатричної допомоги (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, направляє до суду *заяву, до якої додається* висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження застосування ПЗМХ.

У разі необхідності продовження застосування ПЗМХ *понад 6 місяців* представник закладу з надання психіатричної допомоги (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, повинен направити до суду за місцем знаходження закладу з надання психіатричної допомоги заяву про продовження застосування примусового заходу. *До заяви додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження надання особі такої психіатричної допомоги.* В подальшому продовження застосовування ПЗМХ проводиться кожного разу *на строк, який не може перевищувати 6 місяців.*

Особи, до яких застосовуються ПЗМХ, мають право звертатися до суду із заявою про зміну або припинення застосування примусових заходів медичного характеру *не частіше одного разу на 6 місяців* та незалежно від того, чи розглядалося судом це питання в зазначений період.

Особа, до якої застосовуються ПЗМХ, має право звернутися до обраного нею незалежного лікаря-психіатра з метою отримання висновку про стан свого психічного здоров'я. У висновку незалежного лікаря-психіатра мають бути зазначені підстави для зміни або припинення застосування ПЗМХ. У разі відсутності таких підстав у висновку обґрунтовується необхідність продовження застосування примусових заходів медичного характеру.

Відповідно до ч. 4 ст. 514 КПК України питання про продовження застосування ПЗМХ, призначених судовим рішенням суду іноземної держави стосовно особи, переданої в Україну в порядку, передбаченому ст.ст. 605-611 КПК України та міжнародними договорами України, вирішується за результатами судового розгляду.

ПЗМХ, не пов'язані з позбавленням волі, застосовуються в закладі з надання психіатричної допомоги у межах адміністративно-територіальної одиниці за місцем проживання особи за бажанням такої особи. Розміщення хворих, до яких за рішенням суду застосовуються ПЗМХ, у відділеннях і палатах закладів з надання психіатричної допомоги відповідного типу

здійснюється з урахуванням їх статі, віку та психічного стану в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

ПИТАННЯ 40. Відновлення кримінального провадження. Оскарження ухвали суду

У разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу або в неї настав тимчасовий розлад психічної діяльності чи інший хворобливий стан психіки, які позбавляли її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, *суд на підставі висновку комісії лікарів-психіатрів своєю ухвалою припиняє застосування ПЗМХ* (ч. 1 ст. 515 КПК України).

У разі припинення застосування ПЗМХ через змінення психічного стану особи на краще, суд може передати її на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом (ч. 3 ст. 95 КК України).

Постановлення ухвали суду про припинення застосування примусових заходів медичного характеру *є підставою* для проведення досудового розслідування чи судового провадження (ч. 2 ст. 515 КПК України).

У разі припинення застосування ПЗМХ через видужання особи, які вчинили злочини у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку, підлягають покаранню на загальних засадах, а особи, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, *можуть підлягати подальшому відбуванню покарання* (ч. 4 ст. 95 КК України).

У разі засудження цієї особи до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців чи позбавлення волі час її перебування в медичній установі *зараховується у строк відбування покарання* (ч. 3 ст. 515 КПК України).

Якщо на час розгляду питання про відновлення кримінального провадження закінчився строк давності притягнення до кримінальної відповідальності або прийнято закон, який усуває кримінальну

відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, кримінальне провадження підлягає закриттю, *якщо особа*, щодо якої розглядається питання, *не заперечує проти цього* (ч. 4 ст. 515 КПК України).

Згідно ст. 516 КПК України, ухвала суду про застосування чи відмову в застосуванні ПЗМХ, продовження, зміну, припинення застосування зазначених заходів або відмова у цьому може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК України. На ухвалу суду про закриття кримінального провадження щодо застосування ПЗМХ у такому разі можуть бути внесені заперечення, які викладаються в апеляційній скарзі, що подається за наслідками судового розгляду в загальному порядку, передбаченому КПК України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (з наступними змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 / Рада Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги: Резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН 18 лютого 1992 року. - [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_905.

4. Резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги»; Міжнародний документ, Принципи від 18 лютого 1992 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_905.

5. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. - Ст. 131 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

7. Закон України «Про психіатричну допомогу» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 19. - ст.143 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.

8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.08.2017 № 992 «Про затвердження Правил застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальному закладі з надання психіатричної допомоги». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1408-17>.

9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 № 865 «Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32171.html.

10. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» від 03.06.2005 № 7. - [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05>.

11. Про судову експертизу: Закон України № 4038-XII від 25 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28 . – Ст. 232 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

12. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/go/ v0008700–97](http://zakon.rada.gov.ua/go/v0008700-97).

13. Арушанян К. Роль прокурора у провадженні з виконання судових рішень про застосування примусових заходів медичного характеру / К. Арушанян // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 1–9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/arushanyan.pdf>.

14. Берш А.Я. Примусові заходи медичного характеру.: правова природа та види: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Берш Анастасія Яковлівна. – Одеса, 2017. – 20 с.

15. Гаєвий В.Ф. Участь прокурора у судовому кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру: навчально-практичний посібник / В.Ф. Гаєвий. – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. – 48 с.

16. Гриндей, Л.М. Проблеми застосування примусових заходів медичного характеру щодо неповнолітніх / Л.М. Гриндей, О.М. Боднарук // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Вип. 27. Т. 3. – С. 93–96.

17. Дії захисника у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру // Методичні рекомендації для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою / Кириченко Сергій Іванович, Кириченко Вікторія Леонідівна. - ВБО «Українська фундація правової допомоги», Координаційний центр з надання правової допомоги, 2016. - 92 с.

18. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина. Київ, 2017. - [Електронний ресурс] // Сайт Уповноваженого Верховної Ради

України з прав людини. – www.ombudsman.gov.ua. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs>.

19. Жук І. В. Примусові заходи медичного характеру: мета, підстави, види та порядок застосування / І.В. Жук // Іменем закону: Науковий вісник. – 2008. – № 5. – С. 184–190.

20. Карпов Н. Особливості провадження у кримінальних справах про злочини обмежено осудних осіб / Н.Карпов // Закон и жизнь. Международный научно-практический правовой журнал. – 2011. – № 9 (237). – С. 20-24.

21. Кашка О.С. Недопустимість погіршення правового становища обвинуваченого та особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, при провадженні в суді апеляційної інстанції / О.С. Кашка // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького ун-ту управлін. та права. – 2013. – № 1 (45). – С. 329–340.

22. Кириченко С.І. Дії захисника у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру[Текст]: Методичні рекомендації для адвокатів щодо здійснення захист, гарантованого державою / С.І. Кириченко, В.Л. Кириченко. – [Електронний ресурс] // Сайт Української фундації правової допомоги. – Режим доступу: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/MP_pzmmh3.pdf.

23. Книга М.М. Пропозиції використання зарубіжного досвіду у сфері примусових заходів медичного характеру / М.М. Книга // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 4. – С. 212 – 222.

24. Книга М. Проблеми правової регламентації провадження та зміни примусових заходів медичного характеру / М. Книга // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 3. – С. 131-134.

25. Колесник В.А. Процесуальна визначеність повноважень слідчого, прокурора, суду в кримінальному провадженні щодо застосування

примусових заходів медичного характеру / В.А. Колесник // Вісник Академії адвокатури України. – 2 (28) 2013. – С. 40-45.

26. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст]: Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

27. Пукач І.Б. Порядок провадження у кримінальних справах щодо обмежено осудних осіб: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.Б. Пукач. – К., 2011. – 17 с.

28. Рішення ЄСПЛ у справі «Серявін та інші проти України» за заявою № 4909/04 від 10 лютого 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19612>.

29. Сенченко Н. Своєчасність виявлення психічного захворювання в учасників процесуальних відносин як гарантія забезпечення їх прав / Н. Сенченко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 3. – С. 133-135.

30. Сенченко Н.М. Застосування запобіжних заходів до осіб, для яких передбачено примусові заходи медичного характеру / Н.М. Сенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 2. Том 3. 2015. – С. 105-109

31. Справа «Анатолій Руденко проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 17.07.2014 року. - [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a10.

32. Справа «Горшков проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 08.11.2005 року.- [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_090.

33. Справа «Кучерук проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 06.12.2007 року. - [Електронний ресурс] // Сайт Верховної

Ради України. – Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_839/page3.

34. Шаренко С.Л. Кримінально-процесуальні проблеми застосування примусових заходів медичного характеру / Шаренко С.Л. – Х.: Право, 2002. – 207 с.

35. Щерба С. П. Расследование и судебное разбирательство по делам лиц, страдающих физическими или психическими недостатками / С.П. Щерба – М., Юридическая литература. – 1975 г. - 144 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ

ПИТАННЯ 41. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження

Досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності.

Процесуальні рішення не повинні містити відомостей, що становлять державну таємницю.

До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв. Підозрюваний чи обвинувачений бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог ст. 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю.

Державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю» державною таємницею і підлягають охороні державою.

Доступ до матеріалів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надається захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та їхнім представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його під час здійснення своїх прав і обов'язків, передбачених КПК України, виходячи з

обставин, встановлених під час кримінального провадження. Рішення про надання доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом.

Потерпілому та його представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику забороняється робити виписки та копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Захисникам та законним представникам підозрюваного чи обвинуваченого *забороняється* робити копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Підозрюваний, обвинувачений, його захисник та законний представник з метою підготовки та здійснення захисту можуть робити виписки з матеріалів, що містять державну таємницю. Такі виписки опечатуються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможлиблює ознайомлення з їх змістом. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі досудового розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: *під час досудового розслідування – у приміщенні органу досудового розслідування, під час судового провадження – у приміщенні суду.* Ознайомлення із змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається.

Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування.

Здійснення кримінального провадження, яке містить державну таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, крім випадків, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення охорони державної таємниці.

ПИТАННЯ 42. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю

Проведення експертизи щодо законності віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці. У такому разі на зазначену особу поширюються обов'язки і права, які КПК України передбачено для експертів.

Якщо під час проведення експертизи використовуються методики, технології чи інформація, що містять охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не зазначаються.

Державний експерт з питань таємниць здійснює віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування.

Виконання функцій державного експерта з питань таємниць на конкретних посадових осіб покладається:

у Верховній Раді України – Головою Верховної Ради України;

в інших державних органах, Національній академії наук України, на підприємствах, в установах і організаціях – Президентом України за поданням Служби безпеки України на підставі пропозицій керівників відповідних державних органів, Національної академії наук України, підприємств, установ і організацій.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. – Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. / Україна. Закони. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 174 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.
5. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
6. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року // Голос України. – 10.03.1994.
7. Крет Г.Р. Правове регулювання допуску осіб до участі у кримінальному провадженні, що містить державну таємницю (державні секрети), за законодавством України, Російської Федерації та республіки Білорусь: порівняльно-правовий аналіз/ Г.Р. Крет / Прикарпатський юридичний вісник – 2013. – № 1(3) – С.352–363.
8. Єфіменко І. М. Охорона державної таємниці на стадії досудового розслідування кримінального провадження: проблемні питання та шляхи їх вирішення / І. М. Єфіменко // Митна справа. 2013. № 6 (2.1). – С. 131–135.
9. Ковальчук С. О. Матеріальні носії секретної інформації: поняття, види і порядок зберігання під час кримінального провадження / С.О. Ковальчук, Г. Р. Крет // Наукові праці НУ ОЮА. – 2013. – Вип. 3. – С. 410–420.
10. Рогатинська Н.З. Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну та банківську таємницю / Н.З. Рогатинська // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Вип. 1. – С. 180–186.

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ
ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ, КОНСУЛЬСЬКИХ
УСТАНОВ УКРАЇНИ, НА ПОВІТРЯНОМУ, МОРСЬКОМУ ЧИ
РІЧКОВОМУ СУДНІ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ
ПІД ПРАПОРОМ АБО З РОЗПІЗНАВАЛЬНИМ ЗНАКОМ
УКРАЇНИ, ЯКЩО ЦЕ СУДНО ПРИПИСАНО ДО ПОРТУ,
РОЗТАШОВАНОГО В УКРАЇНІ**

ПИТАННЯ 43. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває під прапором або розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні

Відповідно до ч. 1 ст. 519 КПК України службовими особами, уповноваженими на вчинення процесуальних дій, є:

1) *керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України* - у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном;

Відповідно до ч. 8 ст. 6 Закону України «Про дипломатичну службу», дипломатичні представництва та консульські установи України за кордоном є постійно діючими установами України, основним завданням яких є представництво України в державі перебування та підтримання офіційних міждержавних відносин, захист інтересів України, прав та інтересів її громадян і юридичних осіб за кордоном.

2) *капітан судна України* - у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан судна України *зобов'язаний призначити іншу службову особу*, уповноважену на вчинення процесуальних дій, якщо він є потерпілим внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Службові особи, які здійснювали процесуальні дії, *залучаються як свідки* до кримінального провадження після його продовження на території України. Вони зобов'язуються надавати пояснення слідчому, прокурору щодо проведених процесуальних дій.

ПИТАННЯ 44. Процесуальні дії під час кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні

Службові особи, передбачені частиною першою ст. 519 КПК України, *зобов'язані негайно* провести необхідні процесуальні дії після того, як із заяви, повідомлення, самостійного виявлення або з іншого джерела їм стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва, консульської установи України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Службові особи, передбачені ч. 1 ст. 519 КПК України, уповноважені на:

1) *застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання особи в порядку, передбаченому КПК України;*

2) *проведення слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення в порядку, передбаченому КПК України.*

Процесуальні дії під час кримінального провадження, що проводиться згідно з ст. 520 КПК України, докладно описуються у відповідних процесуальних документах, а також фіксуються за допомогою технічних

засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин.

ПИТАННЯ 45. Строки звернення із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна і законного затримання особи

Клопотання прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подане *не пізніше наступного робочого дня* після доставлення на територію України особи, затриманої в дипломатичному представництві, консульській установі, на судні України, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено (ст. 521 КПК України).

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України (ст. 522 КПК України) має право затримати особу на необхідний строк, *але не більше ніж на сорок вісім годин*, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги.

Капітан судна України має право затримати особу *на строк, необхідний для її доставлення на територію України*.

Кожен на судні, хто не є особою, якій законом надано право здійснювати затримання, і затримав відповідну особу, *зобов'язаний негайно доставити її до капітана (уповноваженої особи) або негайно повідомити капітана (уповноважену особу) про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення*.

Капітан судна (уповноважена особа) своїм наказом повинен призначити одну або декілька службових осіб із числа членів екіпажу судна, відповідальних за тримання затриманого, та провести їх інструктаж, про що зробити відмітку у відповідному журналі, який ведеться за формою, наведеною в додатку 2 Інструкції про порядок проведення процесуальних дій під час кримінального провадження на морському чи річковому судні України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту,

розташованого в Україні, затвердженої наказом Генерального прокурора України від 14.11.2012 № 112.

Капітан судна (уповноважена особа) зобов'язаний забезпечити доставляння затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

Відповідно до статті 67 Кодексу торговельного мореплавства України капітан судна (уповноважена особа) у разі необхідності може направити затриману ним особу і зібрані матеріали в Україну на іншому судні під прапором або з розпізнавальним знаком України, зареєстрованому в Україні.

Службові особи, передбачені ч. 1 ст. 522 КПК України, *зобов'язані забезпечити* доставлення затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

ПИТАННЯ 46. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження центрального органу виконавчої влади у сфері закордонних справ України.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, здійснюється слідчим органу

досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження порту приписки (ст. 523 КПК України).

У разі вчинення діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, під час перебування судна в порту у внутрішніх або територіальних водах України капітан судна зобов'язаний передати особу, яка підозрюється у вчиненні цього діяння, відповідним правоохоронним органам у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (з наступними змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Указ Президента України від 10.06.1993 № 198/93 «Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.

3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dip_rel.shtml.

4. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047.

5. Конвенція про правопорушення та деякі інші дії, вчинені на борту повітряного судна від 14 вересня 1963 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_244.

6. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057.

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 / Рада Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

8. Консульський статут України: затверджений Указом Президента України від 2 квітня 1994 року № 127/94. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.

9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. - Ст. 131 (з наступними змінами та доповненнями. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

11. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5. (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.

12. Про дипломатичну службу: Закон України від 7 червня 2018 року № 2449-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>.

13. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48-49. – Ст. 536. (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>.

14. Кодекс Торговельного мореплавства України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52, ст.349 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр>.

15. Наказ Генерального прокурора України від 14.11.2012 № 112 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення процесуальних дій під час кримінального провадження на морському чи річковому судні України, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua/nla.html>.

16. Давиденко С.В. Проблеми здійснення кримінального провадження на території дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 39. Том 2. 2016. – С.79-82.

17. Іванов Ю.А. Міжнародно-правові аспекти здійснення кримінального провадження на території дипломатичних представництв та консульських установ України // Науково-практична Інтернет конференція. 2013. - № 5. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=450%3A010313-21&catid=64%3A5-0313&Itemid=79&lang=ru.

18. Маляренко В.Т. Реформування кримінального процесу України в контексті Європейських стандартів: Теорія, історія і практика: моногр. / Маляренко В.Т. – К. : Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 584 с.

19. Особливості початку досудового розслідування при виявленні ознак кримінального правопорушення на території дипломатичних представництв чи консульських установ України / В.І. Галаган, О.М. Калачова // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. –№ 2(8): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13hivkuu.pdf>.

20. Фаринник В.І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика [Текст]: [монографія] / В.І. Фаринник. – К.: Алерта, 2017. – 548 с.

21. Фрич В.І. Щодо законного затримання особи на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні / В.І. Фрич, О.Б. Комарницька // Часопис цивільного і кримінального судочинства. - 2013. - № 5. - С. 111-120. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2013_5_12.

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

ПИТАННЯ 47. Загальні положення спеціального досудового розслідування

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних згідно із загальними правилами досудового розслідування, з урахуванням положень глави 24-1 КПК України.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 112, 113, 114, 114⁻¹, 115, 116, 118, частинами другою – п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255–258, 258⁻¹, 258⁻², 258⁻³, 258⁻⁴, 258⁻⁵, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻², 368, 368⁻², 368⁻³, 368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 436, 436⁻¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 КК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук, та вони розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, перерахованими вище, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Якщо у кримінальному провадженні повідомлено про підозру декільком особам, слідчий, прокурор вправі звернутися до слідчого судді із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких наявні передбачені підстави, а стосовно інших підозрюваних подальше досудове розслідування у цьому

самому кримінальному провадженні здійснюватиметься згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України.

ПИТАННЯ 48. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування

З клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором.

У клопотанні зазначаються:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;
- 4) відомості щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук;
- 5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- 6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

ПИТАННЯ 49. Розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування

Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею *не пізніше десяти днів* з дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника.

Якщо підозрюваний самостійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для залучення захисника.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог статті 297⁻² КПК України, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

ПИТАННЯ 50. Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя *зобов'язаний* врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Якщо у справі декілька підозрюваних, слідчий суддя постановляє ухвалу лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких існують обставини, передбачені частиною другою статті 297⁻¹ КПК України.

Повторне звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді в одному кримінальному провадженні не допускається, крім випадків наявності нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду

з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Копія ухвали надсилається прокурору, слідчому та захиснику.

Якщо підозрюваний, стосовно якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, затриманий або добровільно з'явився до органу досудового розслідування, подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами.

Відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, *невідкладно, але не пізніше 24 годин* після постановлення ухвали, вносяться до ЄРДР.

ПИТАННЯ 51. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування

Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, *визначається не пізніше 1 грудня поточного року* в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. – Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України зі змінами та доповненнями станом на 1 березня 2018 року.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. / Україна. Закони. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 174 с.
5. Басиста І.В., Максимів Л.В. Деякі аспекти спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо осіб, які оголошені в міжнародний розшук / І.В. Басиста, Л.В. Максимів / Юридичний науковий електронний журнал – 2015. – № 4. – С.245–247.
6. Галаган В.І. Дотримання засади невторчання в приватне життя під час спеціального досудового розслідування / В.І. Галаган, Ж.В. Удовенко // Право України. – 2015. – № 7. – С. 9–15.
7. Гловюк І.В. Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) у системі кримінального провадження України / І.В. Гловюк // Право України : Юридичний журнал. – 2015. – № 7. – С. 16–25.
8. Слободенюк В. Особливості спеціального досудового розслідування (in absentia) в кримінальному провадженні / В. Слободенюк. / Підприємництво, господарство і право – 2017. – № 4. – С.171–174.
9. Нагорнюк–Данилюк О.О. Поняття, сутність і значення інституту спеціального провадження в кри–мінальному процесі України / О.О. Нагорнюк–Данилюк // Право і безпека. – 2015. – № 2. – С. 113–120.
10. Удалова Л.В. Прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування / Л.В. Удалова // Актуальні проблеми досудового

розслідування : зб. тез доповідей !V Всеукр. наук.–практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 58–64.

11. Цюприк І.В. Алексєєва-Процюк Д.О. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо деяких категорій осіб / І.В. Цюприк, Д.О. Алексєєва-Процюк / Науковий вісник національної академії внутрішніх справ – 2016. - № 1 (98). – С. 157-171.

12. Шишман Д.М. Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia) як різновид заочного кримінального провадження / Д.М. Шишман / Науковий вісник Херсонського державного університету – 2017. – Вип. 6. – том. 3. – С. 123–126.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

ПИТАННЯ 52. Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Дізнання здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, з урахуванням положень гл. 25 КПК України.

При досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків *не допускається* застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою.

Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, окрім негласних слідчих (розшукових) дій.

ПИТАННЯ 53. Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків

Слідчий зобов'язаний у найкоротший строк, *але не пізніше двадцяти п'яти днів* після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження прокурору *один із зазначених процесуальних документів*:

- 1) проект рішення про закриття кримінального провадження;
- 2) проект клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

4) клопотання про продовження строку досудового розслідування з підстав, передбачених КПК України.

У разі необхідності прокурор має право самостійно оформити процесуальні документи, передбачені частиною другою ст. 301 КПК України.

Прокурор зобов'язаний до *спливу тридцятиденного терміну* після повідомлення особі про підозру здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження;

2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

4) подати клопотання про продовження строку досудового розслідування з підстав, передбачених КПК України.

Відкриття матеріалів досудового розслідування іншій стороні здійснюється слідчим у порядку, передбаченому КПК України.

ПИТАННЯ 54. Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні

Встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти такого розгляду, прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Слідчий, прокурор зобов'язаний роз'яснити підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється

провадження, зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також те, що у разі надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку вони будуть позбавлені права оскаржувати вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Крім того, слідчий, прокурор зобов'язаний впевнитися у добровільності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

До обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні повинні бути додані:

1) письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

2) письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, щодо згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

3) матеріали досудового розслідування, у тому числі документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. – Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України зі змінами та доповненнями станом на 1 березня 2018 року.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. / Україна. Закони. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 174 с.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків : проект Закону України від 28 лютого 2012 р. № 10126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706.
6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків : проект Закону України від 3 березня 2012 р. № 10146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733.
7. Щодо спрощення кримінального правосуддя: Рекомендація № 6 R(87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [hTTr://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_339](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_339).
8. Власова Г.П. Межі провадження щодо кримінальних проступків за прикладом зарубіжних країн / Г.П. Власова // Південноукраїнський правовий часопис. – 2015. – № 1. – С. 24-27
9. Гасанов Р.М. Дізнання як форма досудового розслідування / Р.М. Гасанов // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – вип. 1-1. – С. 3-8.

10. Дмитрук М.М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки: монографія / М.М. Дмитрук. – О. : Юридична література, 2014. – 224 с.

11. Задоя К. П. Спрошене провадження щодо кримінальних проступків за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року та законодавством європейських держав / К. П. Задоя // Вісник кримінального судочинства. - 2015. - № 1. - С. 29-39.

12. Керевич О.В. Здійснення провадження по кримінальних проступках за новим КПК України / О.В. Керевич // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2012. - № 4. - С. 525-532. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_4_77.

13. Нестор Н.В. Спрошене кримінальне провадження щодо кримінальних проступків: вітчизняний та міжнародно-правовий аспекти / Н.В. Нестор // Вісник кримінального судочинства – 2017. - № 1 – С. 64-70.

14. Ревака В.М. Початок досудового розслідування злочинів і кримінальних проступків відповідно до нового кримінального процесуального кодексу України / В.М. Ревака // Правова держава. – 2013. - № 16 – С. 222-226.

ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

ПИТАННЯ 55. Загальні положення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків

Суд за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, має право розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду.

ПИТАННЯ 56. Розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні

Суд у *п'ятиденний строк з дня* отримання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок.

Вирок суду за результатами спрощеного провадження повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження.

Суд має право призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне.

Копія вироку за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні *не пізніше дня, наступного за днем його ухвалення*, надсилається учасникам судового провадження.

Вирок за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні може бути оскаржений в апеляційному порядку з урахуванням особливостей, передбачених ст. 394 КПК України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. – Ст.141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. / Україна. Закони. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 174 с.

4. Щодо спрощення кримінального правосуддя : Рекомендація № 6 R(87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [hTTr://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_339](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_339).

5. Щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя : Рекомендація № R(81) 7. Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 14 травня 1981 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_133.

6. Задоя К. П. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року та

законодавством європейських держав / К.П. Задоя // Вісник кримінального судочинства. - 2015. - № 1. - С. 29-39.

7. Нестор Н.В. Спрошене кримінальне провадження щодо кримінальних проступків: вітчизняний та міжнародно-правовий аспекти / Н.В. Нестор // Вісник кримінального судочинства – 2017. – № 1. – С. 64-70.

8. Тахтаров М.П. Участь прокурора в спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків / М.П. Тахтаров // Приватне та публічне право – 2017. – № 4. – С. 134-138.

9. Томин С.В. Підстави та умови розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні / С.В. Томин // Прикарпатський юридичний вісник. – 2014. – вип. 1(14). – С. 290-302

10. Форостяний А.В. Проведення спрощеного судового розгляду за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / А.В. Форостяний // Юридичний часопис. – 2013. – № 2 (6). – С. 64–69.

ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПРИСЯЖНИХ

ПИТАННЯ 57. Статус присяжного

Відповідно до ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» **присяжним** є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя.

Присяжні виконують обов'язки, визначені пунктами 1, 2, 4-6 ч. 7 ст. 56 Закону «Про судоустрій і статус суддів», а саме:

1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та невідкупності суддів;

3) виявляти повагу до учасників процесу;

4) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

5) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції.

ПИТАННЯ 58. Список присяжних

Для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості,

зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і дали згоду бути присяжними.

У разі неприйняття місцевою радою (місцевими радами) протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради.

Список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності для заміни осіб, які вибули зі списку, за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України.

Після затвердження списку присяжних такий список передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі. Інформацію, що міститься у зазначеному списку, не може бути використано для цілей, що не пов'язані із добором присяжних (ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

ПИТАННЯ 59. Вимоги до присяжного

Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом.

Не включаються до списків присяжних громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;
- 3) які мають незняту чи непогашену судимість;
- 4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці,

посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;

5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років;

7) особи, які не володіють державною мовою.

Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності.

ПИТАННЯ 60. Підстави і порядок увільнення від виконання обов'язків присяжного

За наявності обставин, зазначених у ч. 2 ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», голова суду повинен увільнити особу, яку було включено до списку присяжних, від виконання обов'язків присяжного.

Голова суду також увільняє від виконання обов'язків присяжного:

1) особу, яка перебуває у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, у відпустці по догляду за дитиною, а також особу, яка має дітей дошкільного чи молодшого шкільного віку або утримує дітей-інвалідів або членів сім'ї похилого віку;

2) керівника або заступника керівника органу місцевого самоврядування;

3) особу, яка через свої релігійні переконання вважає для себе неможливою участь у здійсненні правосуддя;

4) іншу особу, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вона посилається.

Особу, зазначену в ч. 2 ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», увільняють від виконання обов'язків присяжного за її заявою, поданою до початку виконання цих обов'язків.

Увільнення від виконання обов'язків присяжного внаслідок відводу (самовідводу) у конкретній справі здійснюється в порядку, встановленому процесуальним законом або за поданням головуєчого судді.

ПИТАННЯ 61. Залучення присяжних до виконання обов'язків у суді

Суд залучає присяжних до здійснення правосуддя у порядку черговості *на строк не більше одного місяця на рік*, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатий за їхньою участю.

Добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних здійснюється *за допомогою автоматизованої системи*.

Письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя суд надсилає присяжному *не пізніше ніж за сім днів до початку судового засідання*. Запрошення містить інформацію про права та обов'язки присяжного, вимоги до нього, а також підстави для увільнення від виконання обов'язків. Одночасно із запрошенням надсилається письмове повідомлення для роботодавця про залучення особи як присяжного.

Залучення присяжних до виконання обов'язків у суді та їх виклик здійснюються в порядку, визначеному КПК України.

Роботодавець зобов'язаний увільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя. Відмова в увільненні від роботи вважається неповагою до суду.

Присяжний зобов'язаний вчасно з'явитися на запрошення суду для участі в судовому засіданні. Неприбуття в судове засідання без поважних причин вважається неповагою до суду (ст. 67 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

ПИТАННЯ 62. Гарантії прав присяжних

Присяжним за час виконання ними обов'язків у суді *виплачується* винагорода, розрахована виходячи з посадового окладу судді місцевого суду з урахуванням фактично відпрацьованого часу в порядку, визначеному Державною судовою адміністрацією України.

Присяжним *відшкодовуються* витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові. Зазначені виплати здійснюються за рахунок коштів бюджетної програми на здійснення правосуддя територіальними управліннями Державної судової адміністрації України за рахунок коштів Державного бюджету України.

За присяжними на час виконання ними обов'язків у суді за місцем основної роботи *зберігаються* всі гарантії та пільги, визначені законом. Час виконання присяжним обов'язків у суді *зараховується до всіх видів трудового стажу*. Звільнення присяжного з роботи або переведення на іншу роботу без його згоди під час виконання ним обов'язків у суді не допускається.

На присяжних *поширюються* гарантії незалежності і недоторканності суддів, установлені законом, на час виконання ними обов'язків із здійснення правосуддя. За обґрунтованим клопотанням присяжного заходи безпеки щодо нього можуть уживатися і після закінчення виконання цих обов'язків (ст. 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

ПИТАННЯ 63. Порядок провадження в суді присяжних

Кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил КПК України з особливостями, встановленими параграфом 2 Гл. 30 КПК України.

Відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за

клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Суд присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції. Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питання, передбаченого ч. 3 ст. 331 КПК України, судді і присяжні вирішують спільно.

ПИТАННЯ 64. Роз'яснення права на суд присяжних

Прокурор, суд зобов'язані роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

ПИТАННЯ 65. Виклик присяжних

Після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних.

Письмовий виклик має бути вручений присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання.

У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для увільнення їх від виконання обов'язків, припис про явку, а також обов'язок присяжного (чи іншої особи, яка одержала виклик для передачі його присяжному) невідкладно повідомити суд про причини неможливості явки.

На підставі письмового виклику роботодавець *зобов'язаний звільнити* присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя.

ПИТАННЯ 66. Права і обов'язки присяжного

Відповідно до ст. 386 КПК України:

Присяжний має право:

- 1) брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні;
- 2) робити нотатки під час судового засідання;
- 3) з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються;
- 4) просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Присяжний зобов'язаний:

- 1) правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених КПК України або законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе;

2) додержуватися порядку в судовому засіданні і виконувати розпорядження головуючого;

3) не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду;

4) не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього;

5) не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням;

6) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків.

ПИТАННЯ 67. Відбір присяжних у суді

Відбір присяжних здійснюється *після відкриття* судового засідання.

Головуючий повідомляє присяжним, яке провадження підлягає розгляду, роз'яснює їм права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді. Кожен із присяжних має право заявити про неможливість його участі в судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід.

Головуючий з'ясовує, чи немає передбачених КПК України або Законом України «Про судоустрій і статус суддів» підстав, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами.

Для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть ставити присяжним відповідні запитання.

Кожному з присяжних, який з'явився, учасники судового провадження можуть заявити відвід з підстав, передбачених статтями 75 і 76 КПК України.

Усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом присяжних, *вирішуються ухвалою суду у складі двох суддів*, що постановляється після проведення наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У разі якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням присяжного від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного, присяжний вважається звільненим від участі в розгляді кримінального провадження або відведеним.

Якщо після виконання вимог, передбачених ч.ч. 1-5 ст. 387 КПК України, *присяжних залишилося більше необхідної для участі в судовому розгляді кількості*, присяжні визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді кримінального провадження.

Якщо в результаті виконання дій, зазначених у ч. 5 ст. 387 КПК України, *присяжних залишилося менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості*, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково.

Після відбору основних присяжних *відбирається двоє запасних присяжних* з додержанням зазначених у ст. 387 КПК України правил.

Прізвища відібраних основних і запасних присяжних заносяться до журналу судового засідання в тому порядку, в якому їх було відібрано.

Запасні присяжні під час судового засідання *постійно перебувають на відведених їм місцях* і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді. Про заміну вибулих основних присяжних запасними суд присяжних постановляє ухвалу.

ПИТАННЯ 68. Приведення присяжних до присяги

Після закінчення відбору основних і запасних присяжних вони займають місця, відведені їм головуючим.

За пропозицією головуючого присяжні складають присягу такого змісту: *«Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю виконувати свої обов'язки чесно і неупереджено, брати до уваги лише досліджені в суді докази, при вирішенні питань керуватися законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю, як личить вільному громадянину і справедливій людині».*

Текст присяги зачитує кожен присяжний, після чого підтверджує, що його права, обов'язки та компетенція йому зрозумілі.

ПИТАННЯ 69. Усунення присяжного

Присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження у таких випадках:

1) у разі невиконання присяжним обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 386 КПК України;

2) за наявності обґрунтованих підстав вважати, що присяжний у результаті незаконного впливу втратив неупередженість, необхідну для вирішення питань кримінального провадження відповідно до закону.

Присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження за ініціативою головуючого рішенням більшості від складу суду присяжних, яке приймається в нарадчій кімнаті та оформлюється вмотивованою ухвалою.

У разі усунення присяжного до складу суду включається запасний присяжний, після чого судовий розгляд продовжується, або, у разі відсутності запасного присяжного, здійснюється відбір нового присяжного в порядку, передбаченому цим параграфом, після чого судове провадження розпочинається з початку.

ПИТАННЯ 70. Порядок наради і голосування в суді присяжних

Нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені ст. 368 КПК України, проводить відкрите голосування і веде підрахунок голосів.

Усі питання вирішуються *простою більшістю голосів*. Головуючий голосує *останнім*.

Ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, *крім випадку*, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найсприятливішим для обвинуваченого. При виникненні розбіжностей про те, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується шляхом голосування.

Кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

У випадку, коли серед більшості складу суду, яка ухвалила рішення, відсутні судді, головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (з наступними змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 / Рада Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 (з наступними змінами та

доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88 (з наступними змінами та доповненнями. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

6. Інформаційний лист Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 січня 2017 року №223-1-б/0/4-17 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції судом присяжних». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kpm.km.court.gov.ua/sud2207/pres-centr/news/331544/>.

7. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.10.2012 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua>.

8. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 31.10.2014 у кримінальному провадженні № 12013110080009861.- [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41232568>.

9. Вирок колегії суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Львівської області від 24 липня 2014 р. Справа № 1-кп/463/4/14. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39879760>.

10. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 4 березня 2014 р. Справа № 1- кп/463/4/14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37461777>.

11. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 24.10.2014 у кримінальному провадженні №12013110080009861 [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41072561>.

12. Постанова колегії суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19 квітня 2018 року №221/1466/15-к. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/133532_vs_vislovivsya_schodo_rozysnennya_obvinuvachenomu_prava_na_.html.

13. Про затвердження Порядку виплати винагороди та відшкодування витрат, виплати добових присяжному за час виконання ним обов'язків у суді: Наказ Державної судової адміністрації від 5 жовт. 2016 р. № 198. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

14. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

15. Гуэ-Глунок. О суде присяжных / Гуэ-Глунок; пер. с нем.; под ред. и с предисл. О.А. Филиппов. – С.-Пб.: Тип. Ф. Стелловского, 1865. – 360 с.

16. Дудко Н. Применение аналогии уголовно-процессуального закона при разьяснении обвиняемому права на суд присяжных // Уголовно-процессуальное законодательство в современных условиях: проблемы теории и практики: сб. статей. – С. : Волтерс Клувер, 2010. – С. 34–38.

17. Канцір В.С. Проблеми запровадження суду присяжних у національну систему правосуддя / В.С. Канцір // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3-4. – С. 263-266.

18. Колюх В.В. Інститут суду присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду / В.В. Колюх // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2017. – № 131. – С. 68–78.

19. Куцин М. Суд присяжних: законодавче закріплення і проблеми впровадження у кримінальному судочинстві України // Адвокат. – 2006. – № 2. – С. 18–25.

20. Логвиненко А.О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та практики // Юридичний вісник. - № 1. – 2018. – С. 177-181.

21. Маланюк А. Право присяжного на участь у вирішенні правових питань у кримінальному провадженні / А. Маланюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXI звітної науково-практичної конференції (12–13 лютого 2015 р.): у 2-х ч. – Ч. 2. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 233–236.

22. Методичні рекомендації з питань участі прокурора в суді присяжних. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// gp.gov.ua](http://gp.gov.ua).

23. Нешик Т.С. актуальні питання забезпечення присяжних гарантіями прав під час виконання обов'язку зі здійснення судочинства / Т.С. Нешик // право і суспільство. – 2014. – № 6–2, частина 3. – С. 235–240.

24. Петрухин И. Оправдательный приговор и право на реабилитацию: монография. – М. : Проспект, 2009. – 192 с.

25. Рощина І.О., Циганій С.О. Суд присяжних в Україні: актуальні питання реформування / І.О. Рощина, С.О. Циганій // Юридичний вісник. – 2016. – № 2 (39). – С. 188–193.

26. Словська І.Є. Суд присяжних: становлення і функціонування (зарубіжний досвід) / І.Є. Словська // Право і суспільство. – 2015. – № 5. – С. 72–77.

27. Солодков А.А. Сучасні світові моделі суду присяжних / А.А. Солодков // науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014 р. – № 10-2. – том 2. – С. 133–135.

28. Туманянц А.Р. Прокурор у суді присяжних: участь у судовому слідстві / А.Р. Туманянц // Університетські наукові записки / Хмельницьк. ун-т упр. та права. – 2005. – № 3. – С. 285–287.

29. Тертишник В.М. Суд присяжних: суть ідеї та її мімікрія при формуванні кримінального судочинства України / В.М. Тертишник, Н.С. Солнишкіна // Право і суспільство. – 2012. – № 3. – С. 221-224.

30. Яновська О.Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія / О.Г. Яновська. – К.: Прецедент, 2011. – 303 с.

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ АБО У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

ПИТАННЯ 71. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції

На місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК України, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114⁻¹, 258-258⁻⁵, 260-263⁻¹, 294, 348, 349, 377-379, 437-444 КК України, ці повноваження виконує відповідний прокурор.

ПИТАННЯ 72. Порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності

Підставою для здійснення превентивного затримання є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності, у тому числі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 109 - 114-1, 258 - 258-5, 260 - 263-1, 294, 348, 349, 377 - 379, 437 - 444 КК України.

Про затримання особи уповноваженою службовою особою складається протокол у порядку, передбаченому статтею 208 КПК України. Залучення понятих для особистого обшуку здійснюється відповідно до КПК України. З метою ідентифікації затриманої особи обов'язково проводиться її фотографування, у тому числі за допомогою цифрової фотоапаратури, з обов'язковою прив'язкою до часу затримання будь-яким доступним

способом, а також опис індивідуальних ознак її тілобудови і особливих прикмет із занесенням до протоколу затримання. Дактилоскопіювання та відеозйомка затриманої особи проводяться за можливості.

Співробітники органів та підрозділів, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції та затримали осіб, причетних до терористичної діяльності, зобов'язані негайно будь-яким доступним способом із зазначенням особи, яка здійснює повідомлення, повідомити про це відповідну чергову частину Головного управління (управління) Служби безпеки України або Головного управління (управління) Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі. Керівники цих органів при отриманні такої інформації зобов'язані невідкладно приступити до вирішення питання про превентивне затримання. У разі ухвалення такого рішення матеріали для надання згоди на затримання *негайно* надсилаються відповідному прокурору на паперових носіях. Одночасно вживаються заходи щодо доставляння до прокурора особи, стосовно якої вирішується питання про застосування превентивного затримання, та вилучених у неї предметів і речей.

Повноваження щодо надання згоди на превентивне затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, *на строк понад 72 години, але не більше 30 діб*, виконуються прокурорами обласного рівня, їх заступниками.

Визначені Законом України від 12 серпня 2014 року № 1630-VII «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години повноваження прокурор виконує лише на місцевості (адміністративній території), де проводиться антитерористична операція. Розгляд питання щодо застосування превентивного затримання здійснюється прокурором невідкладно за участю особи, стосовно якої вирішується питання про застосування цього затримання.

До прийняття рішення про надання згоди на превентивне затримання прокурором перевіряється дотримання вимог закону щодо невідкладного повідомлення затриманому про підстави затримання та роз'яснення його прав, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України.

У разі наявності у затриманої особи документів, які свідчать про її належність до громадянства іноземної держави, прокурором, який надав згоду на превентивне затримання, *невідкладно* надсилається інформація до Генеральної прокуратури України для повідомлення Міністерства закордонних справ України.

Загальний строк вирішення питання про превентивне затримання *не може перевищувати 72 години з моменту фактичного затримання особи*. У цей строк включається строк доставки затриманої особи до прокурора.

Перед вирішенням питання про надання згоди на превентивне затримання прокурором з дотриманням порядку, передбаченого статтею 214 КПК України, вносяться відповідні відомості до ЄРДР. Прокурори, які здійснюють погодження рішень про превентивні затримання, ведуть облік цієї роботи у відповідних журналах. Копія рішення про превентивне затримання *невідкладно* надається затриманій особі та направляється до слідчого судді, суду відповідної юрисдикції разом з клопотанням про обрання стосовно цієї особи належного запобіжного заходу. Документи стосовно погодження рішення про превентивне затримання долучаються до матеріалів відповідного кримінального провадження.

У разі розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання належного запобіжного заходу і прийняття ними рішення стосовно цієї особи її превентивне затримання вважається припиненим і продовжуватись не може. У разі незгоди з рішенням про превентивне затримання прокурор виносить мотивовану постанову про відсутність підстав для надання згоди на превентивне затримання, а особа, щодо якої винесена така постанова, негайно звільняється. Тримання затриманих осіб здійснюється відповідно до Закону України «Про попереднє ув'язнення». Затримана особа має право у

будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 30 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

ПИТАННЯ 73. Порядок здійснення особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції

Повноваження, передбачені статтею 615 КПК України щодо виконання повноважень слідчого судді, передбачених у статтях 163, 164, 234, 235, 247, 248 КПК, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб осіб, що підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109 - 114-1, 258 - 258-5, 260 - 263-1, 294, 348, 349, 377 - 379, 437 - 444 КК України, виконуються прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні.

Порядок розгляду клопотань про тимчасовий доступ до речей та документів:

прокурор, отримавши клопотання слідчого про тимчасовий доступ до речей та документів чи прийнявши таке рішення особисто, при неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею визначених законом повноважень вирішує питання про надання згоди на тимчасовий доступ до речей та документів у порядку, передбаченому статтями 163, 164 КК України. За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі прийняття такого рішення особисто прокурор у порядку статті 110 КПК України виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для відповідних ухвал слідчого судді.

Порядок розгляду клопотань про обшук:

прокурор, отримавши клопотання слідчого про обшук чи прийнявши таке рішення особисто, при неможливості виконання у встановлені законом

строки слідчим суддею визначених законом повноважень вирішує питання про дозвіл на обшук у порядку, передбаченому статтями 234, 235 КПК України.

За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі прийняття такого рішення особисто прокурор у порядку статті 110 КПК України виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для таких ухвал слідчого судді.

Порядок розгляду клопотань щодо негласних слідчих (розшукових) дій:

прокурор, отримавши клопотання слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи прийнявши таке рішення особисто, при неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею визначених законом повноважень вирішує питання щодо негласних слідчих (розшукових) дій у порядку, передбаченому статтями 247, 248 КПК України. За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі прийняття такого рішення особисто прокурор у порядку статті 110 КПК України виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для таких ухвал слідчого судді.

Порядок розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб:

прокурор, отримавши клопотання слідчого щодо обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи прийнявши таке рішення особисто, при неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею визначених законом повноважень вирішує питання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109 - 114-1, 258 - 258-5, 260 - 263-1, 294, 348, 349, 377 - 379, 437 - 444 КК України, з дотриманням вимог статей 176, 178, 183, 186, 193, 194, 196 КПК України. За результатами розгляду клопотання слідчого або у разі прийняття такого рішення особисто прокурор у порядку статті 110 КПК України

виносить постанову з дотриманням вимог, передбачених для таких ухвал слідчого судді.

Порядок засвідчення постанови прокурора:

у постанові та рішенні підпис відповідного прокурора засвідчується гербовою печаткою прокуратури, у якій працює цей прокурор. У разі якщо тимчасово відсутня можливість засвідчити постанову та рішення гербовою печаткою, прокурором проставляється номер службового посвідчення з подальшим засвідченням гербовою печаткою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ТЕМИ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (з наступними змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 / Рада Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. - Ст. 131 (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88 (з наступними змінами та доповненнями. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (з наступними змінами та доповненнями). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

7. Про попереднє ув'язнення Закон України від 30 червня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>

8. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Наказ Міністерства Внутрішніх Справ України, Генеральної Прокуратури України, Служби Безпеки України № 872/88/537 від 26 серпня 2014 року.

9. Лист ВССУ Головній військовій прокуратурі Генеральної прокуратури України : від 12 черв. 2015 р. Вих. 1022/0/4. Архів військ, прокуратури сил АТО (м. Краматорськ).

10. Богатирьов І.Г., Дідківська Г.В. Злочинність у районі проведення антитерористичної операції: поняття та сутність. / І.Г. Богатирьов, Г.В. Дідківська / Актуальні питання вітчизняної юриспруденції. – 2017. - № 1. – С. 181-184.

11. Громівчук І. М. Терористична загроза як підстава обмеження прав та свобод людини у сучасному міжнародному праві. / І.М. Громівчук / Держава і право : зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 60. С. 418-424.

12. Гутник В. В. Процесуальні права учасників міжнародних збройних конфліктів у міжнародних кримінальних судах : монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2016. – 302 с.

13. Каткова А. Г. Особливості організації розслідування злочинів в умовах надзвичайного стану. / А.Г. Каткова / Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ 2001. Спец-вип. С. 44-47. //

[Електронний ресурс] – Режим доступу :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2001_Spets (дата звернення: 05.05.2018).

14. Лазукова О.В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : монографія / О.В. Лазукова ; [наук. ред. О.В. Капліна]. – Харків : Право, 2018. – 280 с.

15. Лазукова О.В. Нормативне забезпечення та практика реалізації процесуального порядку надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції / О.В. Лазукова / Проблеми законності. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 2017. – Вип.138. С.183-193.

16. Лазукова О.В. Проблеми нормативного забезпечення кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів / О.В. Лазукова / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2017. - №6. Т.3. С. 104-107.

17. Лазукова О.В. Особливості правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції / О.В. Лазукова / Вісник Національної академії правових наук України. Харків: Право. – 2016. - № 4(87). – С.208-218.

18. Лисенко М. О. Проблеми здійснення спеціального досудового розслідування в особливих умовах. Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (19 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. - С. 372-374.